

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

Kongres emigracije održat će se u Ljubljani 10. septembra. Taj kongres mora biti revija svih naših snaga i manifestacija naših velikih ideala. U Ljubljani moraju sve organizacije doći složne, spremne i dobro zastupane. Ljubljanski kongres važna je etapa na našem putu.

Kongres emigracije održat će se u Ljubljani 10. septembra. Taj kongres mora biti revija svih naših snaga i manifestacija naših velikih ideala. U Ljubljani moraju sve organizacije doći složne, spremne i dobro zastupane. Ljubljanski kongres važna je etapa na našem putu.

NAŠA SOLIDARNOST S ONIMA KOJI KRVARE

Ako se u posljednje vrijeme češće pozabavimo pitanjima, koja ne zasijecaju direktno u problem našega naroda pod Italijom, naročito kad govorimo o političkim događajima oko nas, to ne znači da smo izgubili ma i malo interesa za sudbinu naših ljudi ili da je u bilo čemu nastala kakva promjena. Naša narodna masa i zemljište na kojem ona stoji jesu okolnica našega problema i podloga na kojoj naše pitanje počiva. Za nas je to najveća realnost. Sama opstojnost našega naroda na njegovoj očinskoj grudi, njegova kratka, ali krvava prošlost od svjetskoga rata do danas, i naša vjera da će se narodna jezgra kao i dosada tako i odsada uspješno oduprijeti vanjskim nasiljima i održati u životu, jesu najpouzdanija garancija da će jednom i Julijska Krajina doživjeti temeljitu promjenu na bolje. Doduše na sudbinu našega naroda kao i dosada tako će i ubuduće utjecati razvoj političkih prilika u Europi. No prilike se od vremena do vremena mijenjaju, a u poredenju s njima zemlja i narod na njoj predstavljaju trajniju vrijednost, koja daleko preživljuje sve takve promjene. Pa kada o svemu tome vodimo računa poklanjajući svoju pažnju onoliko koliko je to potrebno događajima u svijetu, mi to činimo samo u interesu naše stvari. Takve događaje dovodimo u vezu s pitanjem Julijske Krajine imajući u vidu da je politička strana našega problema, naročito njegova internacionalna strana, vezana s političkim položajem oko nas. Samo u jednom hoćemo da nam se prizna pravo, što mi uostalom i moramo činiti, da naime na sve promjene gledamo sa stanovišta interesa našega naroda. To gledište nije ni usko ni jednostrano. Ono, uzevši teritorijalno, zapravo ne prelazi male granice Julijske Krajine, ali, jer se radi o narodu lišenom njegovih najosnovnijih prava, spada po svojoj moralnoj strani u ostala teška i neriješena pitanja sadašnjice. Zato uostalom naše bavljene pojedinih važnijim događajima u svijetu ne nastoji biti samo površno komentiranje, zasebno i pojedinačno, već se uvijek postavlja osnovno pitanje, koliko se time stvarno doprinosi općenitijem poboljšanju, pri čemu dakako ne skidamo ispred očiju ni za čas interese narodnih manjina.

Jednako svaka naša akcija koja se ovdje sprovodi mora ići sa gledišta interesa našega naroda u Julijskoj krajini. To mora biti opći regulativni čitave naše emigracije tako da sve što se ovdje poduzimlje dobiva svoj smisao tek po tome. Razumije se da tu ne može biti govora o nekoj direktnoj koristi, osobito kod akcija kojih je djelovanje ograničeno unutar samoga našega kruga, no onaj potreban odnos prema narodu u Istri, Trstu i Goričkoj ne smije se ni u kom slučaju pustiti iz vida. Svi se dakako služimo u tome da smo mi ovdje tumač i pobornik interesa našega naroda pod Italijom, ali ako to ne bi imalo doći do izražaja u djelovanju, pa i u onim sitnijim stvarima, tada mi ne bismo imali pravo nazivati se emigracijom, barem ne u političkom smislu.

Ispravan put uzet će se u našem radu, ako se uvijek ima pred očima naš seljački element i zemlja na kojoj on sjedi. Iz toga odnosa zemlje i naroda mora naš pokret crpiti svoju idejnu snagu. Treba tada naše pitanje shvatiti samo malo šire, da se lako vidi kamo ono spada u okviru evropskih problema. U posljednje vrijeme u vezi s političkim promjenama u Evropi njegov se položaj ocrtava sve jasnije.

Naše pitanje može posjedovati životnu snagu samo onda, ako je naše shvaćanje izraslo iz dobro razumljenih interesa živoga narodnog organizma koji je ostao na svojoj zemlji. Da to ne znači zidati na kakvim iluzijama, nego na našoj najvećoj stvarnosti dokazuje otpor naroda u Julijskoj Krajini, o čemu donosi »Istra« izvještaje svakoga tjedna.

U nasiljima fašistička Italija premašila je svaku dosadašnju praksu. Ona jednakom brutalnošću i ravnodušnošću izdaje dekrete o promjeni prezimena, službeno nalaže razbijanje Gregorčičeve ploče i sudski tjera na bubanj imanja naših seljaka. Fašizam svakim danom sve bliže dovodi zemlju rubu gospodarske propasti, i to nama ne može citaljiti ni pulski »Corriere Istriano« ni tršćanski »Piccolo«. Oni doduše vrlo učtivo sračavaju vladi pažnju na prilike u našim krajevima — da ima u tome tragičan prizvuk i za njih, same neče da priznaju — ali mizerija očajno razbija tu učtivo formu. Kao najstvarniji i najopipljiviji što je za uzvrat došlo s poluotoka u Julijsku Krajinu jest ono nekoliko mletačkih lavova, što, razumije se, znači smisao za lijepe geste. A ima u tome i simbolike. »Velikanstvena« dakako, jer su ti darovi spomenici »slavne prošlosti, ali i vrlo jeftini i mizerabilni simbolike, jer je to ipak samo — kamen, koji se šalje u zemlju u

KAZEN ZA SLOVENSKO PESEM

Knežak, augusta 1933. (Agis). Fašistični režim bi nam hotel iztrgati našo govorico, našo pesem in vse kar je pristno našega. Vendar pa kljub strogim odredbam in barbarskem postopanju, ne morejo doseči, da bi naša pesem utihnila. Tudi pri nas v Knežaku se še dobijo korajžni fantje, ki tu pa tam zapojejo na vasi. Pred kratkem pa so karabinerji zasačili pri petju tri

naše fante: Slavec Ivana, Čeligoj Ivana in Milavec Alojzija. Sledila je »contavenzione«. Dobili so nalog za plačilo, vsak po 150.— lir. Ker pa je petje pred 10 uro zvečer dovoljeno, so fantje vložili priziv. Odgovora na priziv niso dobili, pač pa nove plačilne naloge, s katerimi zahteva oblast od vsakega po 300.— lir. Tako se postopa!

ŠE EN DOKUMENT GORIŠKE KVESTURE

Gorica, avgusta 1933. (Agis). Črkostavec Pavšič Maks je bil že več mesecev zasledovan od goriške policije. Ko se je nekega večera vračal iz kina proti domu, sta ga ustavila na cesti dva agenta in zahtevala, da se legitimira. Pavšič jima je pokazal svojo karto d' identita, nato sta pa zahtevala, da jima sledi na kvesturo. Tu so ga preiskali in dobili pri njemu naslove in fotografijo dveh bratrancev, ki služita vojaški rok v jugoslovanski armadi. Agentom sigurno ni bila všeč fotografija dveh jugoslovanskih vojakov in so jo hoteli raztrgati.

Pavšič je pa zahteval, da mu vrnejo fotografijo, nakar so ga pričeli agentje tako neusmiljeno pretepati, da je padel v nezavest. Zapri so ga in šele proti jutru izpustili iz kvesture. Ves zbit se je Pavšič komaj privlekel do doma, kjer je oblezal preko enega tedna v postelji. Da ne bi razburil in preplašil domače, ni o dogodku nikomur pripovedoval, vendar pa je po mestu dogodek postal znan ne samo domačim, ampak Goričanom sploh. Tako postopanje italijanske policije vzbuja čimdalje večje nezaupanje v naših ljudeh.

PO NAŠIH VASEH RAZSAJA GLAD

Postojna, julija 1933 (Agis) — Nova Sušica je spadala svojčas med gospodarsko najbolje situirane in najbolje zavedene vasi v košanski fari. Danes je drugače. Mladina se je izselila, kar jo je še ostalo se je morala vdati in vpisati v razne fašistične organizacije. Kmetje so izmognani, zadolženi in kar je najhuje — stradajo. Pol vasi je že brez kruha in to na sred poljetja, ko kmet rabi največ in najboljšo hranu. Dajatve, ki jih terjajo za občinske, dr-

žavne in pokrajinske davke ter druge prispevke, so našim kmetom pobrale vse. Vas je dolgočasna in brez življenja. Miličniki, ki imajo svoj sedež v Košani, nas stalno nadzirajo in ravno tako karabinerji. Če bi jih lahko primorali, da bi tudi oni delali od jutra do večera na polju s tako mizerno hranu kot mi, potem bi se sprevideli, da ne potrebujemo poleg gospodarskih in društinskih skrbi še njihovih »šlikan«.

GLASOVI O REKONSTRUKCIJI FAŠISTIČKE VLADE

Trst, augusta 1933. Imenovanjem generala Balba avijatičkim maršalom Italije sazrelo je pitanje rekonstrukcije talijanske vlade, koja se sprema već nekoliko mjeseci. Povodom ove rekonstrukcije, koja će kako se tvrdi biti radikalna, fuzionirat će se ministarstvo vojske, mornarice i avijatičke u jedinstveno ministarstvo državne obrane. — Ovo ministarstvo preuzeti će sam Mussolini. U nadležnost ovog ministarstva stavit će se i fašistička milicija, koja je do sada potpadala pod ministarstvo unutrašnjih poslova. Ne isključuje se mogućnost, da će ovom prilikom Mussolini ponovno prepuštiti ministarstvo vanjskih poslova sadašnjem talijanskom poslaniku u Londonu Dinu Grandiu. Pored predsjedništva vlade i novog ministarstva narodne obrane Mussolini će zadržati u svojim rukama i ministarstvo unutrašnjih poslova i ministarstvo korporacija. Mussolinijevom zetu Galeazzo Ciano, koji je nedavno imenovan šefom presbiroa pretsjedništva vlade, bit će proširen djelokrug rada. Položaj šefa presbiroa na temelju ove reforme odgovarat će donekle ministarstvu propa-

gande, kakovo je nedavno uvedeno u Njemačkoj. Tvrdi se da će Balbo već ovih dana dati ostavku na položaju ministra avijacije, a zatim će biti imenovan šefom glavnog generalštaba državne obrane.

Pod ovaj glavni generalštab spadati će generalštabi vojske, mornarice i avijacije, kao i generalštabi fašističke milicije. Maršalski čin koji je podijeljen Balbu ima osobitu važnost zbog toga, što je Balbo prvi maršal koji je ovaj čin dobio za zasluge, koje nije stekao u ratu. Poznato je, da je poslije rata maršalski čin ustanovljen samo za one generale, koji su kao glavni zapovjednici talijanske vojske sudjelovali u ratu. Do sada je Italija imala maršala Diaza i maršala Cadorna, dok je admiralu Thacon de Revelu podijeljen bio naslov pomorskog vojvode, koji je bio ravan činu maršala. Balbo je sada četvrti maršal Italije. Ovo je imenovanje uslijedilo za zasluge koje je stekao kao aktivni učesnik fašističke revolucije, kao organizator talijanske avijacije i kao član fašističkog kvadrumvirata koji je upravljao velikom fašističkim pohodom na Rim godine 1922.

GLASOVI O SUPROTNOSTI IZMEDJU MUSSOLINIJA I BALBA

Paris, augusta 1933. — U ovdašnjim obaviještenim krugovima pronose se razni glasovi o odluci koju je u posljednjem momentu donio prilikom odlaska iz Lisabona general g. Balbo, koji je pošao sa svojom eskadrilom za Rim, ne spustivši se u Marselju.

Jedni tvrde da je general g. Balbo odustao da se spusti u Marselju zato što je g. Mussoliniju ovim letom pomračena slava i da je izdao naredbu da se talijanski avija-

tičari ne zadržavaju u Francuskoj, gdje im se pripremio svečan doček.

Drugi, međutim, tvrde da je g. Mussolini dao instrukcije generalu g. Balbu da se spusti u Marselju, ali da je ovaj to odbio.

I jedni i drugi komentarišu ovu odluku generala g. Balba da se ne spusti u Marselju i žele da dokažu da između g. Mussolinija i g. Balba postoji veliko suparništvo za prestiž u fašističkim masama.

umro već drugi dan u bolnici. Tako je u Julijskoj Krajini.

Fašizam je tamo na ratnoj nozi s našim narodom, najbolji znak da nailazi na tvrd otpor. Pa kada se zbog toga uzbijesne fašistički listovi, onda sami priznaju da su još daleko od svojega cilja. Nas dakako ne tješi to njihovo pisanje, tješi nas činjenica da poznajemo svoj narod i njegovu otpornu snagu bolje nego oni. Tome narodu, koji vodi nejednaku borbu izražavamo svoju solidarnost, i svaki čin koji izvrši u obranu svojega, golog života mi ne možemo nego odobriti. Držanje našega naroda čini da s pouzdanjem gledamo u budućnost, a fašizam, ako misli da će u današnje vrijeme sredovječnim metodama iskorjeniti naše ljudstvo s njegove zemlje, onda je to jedina od iluzija pored drugih kojih se drži.

MATKO ROJNIC.

KONGRES SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANTSkih UDRUŽENJA U JUGOSLAVIJI

Svima društvima začlanjenima u Savezu emigrantskih društava

U smislu člana 6. i 9. saveznog pravilnika i na osnovu jednoglasnog zaključka saveznog direktorija od 29. VI. ove god. saziva savezni predsjednik II. redoviti kongres Saveza jugoslovenskih emigrantskih organizacija u Jugoslaviji za nedjelju dne 10. septembra u 9 i po sati prije podne u prostorijama Delavske zbornice u Ljubljani.

Dnevni red kongresa, predviđen u članu II. saveznog pravilnika biti će sljedeći:

1. Pozdravni govor predsjednika
2. Položaj našeg naroda u Italiji u god. 1932-33
3. Položaj naše emigracije u Jugoslaviji u god. 1932-33
4. Rad saveznog vodstva i organizacija začlanjenih u Savezu u svrhu postignuća ciljeva Saveza.
5. Apsolutorij direktoriju na predlog nadzornog odbora.
6. Izbor:
 - a) poimenično biranje članova direktorija,
 - b) biranje nadzornog odbora,
 - c) biranje članova pojedinih odsjeka.
7. Opće smjernice za daljnji rad emigrantskih društava u budućoj godini. Izbor mjesta za buduć kongres.
8. Određivanje novčanog prinosa saveza od strane društava za buduć godinu, u skladu sa brojem njihovog članstva.
9. Predlozi pojedinačnih društava.
10. Eventualnosti.

Upozoravamo sva društva da mogu u smislu stavka prvoga člana 9. saveznog pravilnika podnijeti svoje predloge najkasnije do 27. augusta koji bi se imali raspravljati na kongresu. Istovremeno s predlogom mora se podnijeti još 35. prepisa istog za sva društva učlanjena u Savezu. Prepise tih predloga poslati će predsjednik pojedinih društvima na znanje i na pretres najkasnije do 3. septembra. Upozoravamo sva društva da se glede roka za predlaganje predloga točno drže ovih uputa kako ne bi zakasnili sa podnošenjem predloga kako se je dogodilo u nekim slučajevima prilikom lanjskog kongresa, jer se o tim zakasnijim predlozima ne može rješavati redovitim putem.

Skrećemo pozornost svim učlanjenim društvima na odredbu člana 5. saveznog pravilnika koja govori o delegatima za kongres. Društva do 100 članova šalju po 2 delegata, od 100—500 tri delegata, od 500 četiri delegata. Nije potrebno da su delegati članovi dotičnog društva, nego mogu biti i članovi katkog drugog emigrantskog udruženja.

Jedan delegat može imati više mandata. U punomoći moraju biti navedena točno imena delegata kao i broj glasova, koje dotični delegat zastupa. Upozoravamo na ovo kako ne bi nastali kasnije nesporazumi kao na lanjskom kongresu.

Vodstvo Saveza pozivlje na kongres naravno ne samo delegate pojedinih društava, nego i sve ostale emigrante pozivlje, da po mogućnosti prisustvuju kongresu kao slušaoci.

Vodstvo Saveza će još naknadno izdati upute u koliko one budu potrebne.

Bratski emigrantskim pozdravom

Predsjednik:

Dr. Ivan Marija Čok v. r.

VELIKA PRIREDITEV »SOČE« V CELJU 10. SEPTEMBRA.

Naša »Soča« v Celju je dala pobodu za veliko prireditev, ki se bo vršila dne 10. septembra t. l. S Sočo boste sodelovali tudi podružnici Jadranske straže in Ciril Metodove družbe. Že na predvečer bo primerna predstava v gledališču, drugega dne, v nedeljo pa se bo vršil manifestacijski in propagandni spored na Glaziji. O vsem bomo še poročali.

ZAPLJENA NAŠEG LISTA

Posljednji broj našega lista (br. 32 od 11. augusta) bio je zaplijenjen. Upozoravamo na to pretplatnike, koji nisu lista dobili. »Službeni list«, koji izlazi u Zagrebu kao prilog »Narodnih Novina«, u broju od 12. augusta donosi ovaj dekret:

»ZABRANJENO RASTURANJE I PRODAVANJE

Državno tužništvo u Zagrebu zabranilo je naredbom od 11. augusta 1933. godine broj Kns, 1981 — 1933 na osnovu čl. 19. zakona o štampi rasturanje i prodavanje povremenog tiskopisa »Istra« br. 32 od 11. augusta 1933, koji se štampa u Zagrebu.

EMIGRANTSKO DRUŠTVO „KRN“

za sreza Črnomelj in Metlika je o priključni emigrantskega tabora v Črnomlju prejelo kraljevo zahvalo sledeće vsebine:

Blečd, 6. VIII. 1933.

Gospodine Martelanc!

Njegovo Veličanstvo Kralj blagovoleo je primiti pozdravni telegram sa skupa emigranata Julijske Krajine održanog u Črnomlju i narediti mi da Vama i ostalima izjavim zahvalnost na izjavama vernosti i odanosti.

Maršal Dvora.

*

Društvo se zahvaljuje vsem, ki so na kateri si bodi način pripomogli tako lepemu moralnemu uspehu našega tabora. Zahvaljujemo se občinskemu odboru, županu g. Müllerju, domačemu duhovniku, ki nam je rade volje daroval mašo v spomin padlim žrtvam, trgovcu g. Martinu Plutu, ki nam je dal na razpoložljivo potreben lesni materijal, Črnomljskemu Sokolu za naklonjenost. — Dolžni smo zahvalo pevskemu društvu »Triglave« iz Karlovca, »Taboru«, iz Ljubljane, »Soča« iz Celja in ostalim društvom, ki so nam pomagala.

Posebno zahvalo izrekamo g. dr. Dragu Marušiću, banu dravske banovine, banovinskemu svetniku in ravnatelju za rude in kovine g. Evgenju Lovšinu za plemeniti dar in naklonjenost, g. Gvidu Šetina, ravnatelju tvornice v Jaršah, ter občinstvu Bele Krajine.

Društvo izreka zahvalo predstniku saveza emigrantskih udruženj g. dr. Ivanu Mariju Coku, in mu izroča istočasno spominsko ploščo.

Z emigrantskim pozdravom
»Krn«.

BESEDA PO TABORU

Zgodovina nas uči, da su Nemci vedno silili proti vzhodu in jugu na slovansko ozemlje. Trije Nemci: Fridrik Veliki, Marija Terezija in ruska carica Katarina II., ki je bila rojena Nemka, so si razdelili Poljsko in šela po svetovni vojni je strašno preizkušena Poljska zopet dobila svoje zemlje in svojo državo, kar mora odobravati vsak pošten in moralno čuteć človek! — Kaj so delali Nemci in Mađžari s Slovani v Avstriji, nam je še usam v predobrem spominu in ni ga poštenega in o razmerah prav podučena človeka na svetu, ki ne bi odobravala razbitja krivične austroogradske monarhije! — Nemci in Mađžari, ki so se pred vojno vrinjali na slovansko ozemlje in od katerih je še danes ostal ogroman del, uštvajo neokrnjeno manjšinsko pravo, — Slovani pa, ki so po vojni ostali še na svoji lastni zemlji in ki bi morali pripasti svoji slovanski državi, so danes pod Nemci in Mađžari brezpravni sužnji. Vseled teh objektivnih konstataciji so Slovani pod Nemci in Mađžari tisti nesrećni elementi, ki bi moral prvi in najveć vpiiti po reviziji mirovnih pogodbi, — vidimo pa, da Mađžari in Nemci, ki so se vrinili na tuje slovansko ozemlje ter imajo tam vse manjšinske pravice, po krivići zahtevajo zase revizijo.

Revizijo pa forcira narod, ki je še najmanj opravićen, da je podpira in to so Italijani. Oni so si osvojili popolnoma čisto slovansko in hrvatsko ozemlje, na katerem so samo zapadna, obmorska mesta laška, h katerim spada opek pas, ki je naseljen s Italijani. Oni so podjarmljenemu narodu obljubili već kot manjšinske pravice, obljubili so, da mu bodo dali vsega in da mu bo godilo mnogo bolje kot pod Avstrijo. Ali fides romana nulla fides in danes je naš zasluženi narod oropan svobode in vsega kar je imel, izpod dežja ni prišel pod kap, ampak naravnost v neznošen pekell Zato lahko trdimo, da ni revizija nikjer tako upravićena in tako nužno potrebna, kakor ravno na Primorskem!!

Prepričan sem, da bi Mađžari in tudi Nemci ne tiščali toliko na reviziju, ko bi že Francesco Nitti v svoji knjigi toliko ne miloval po mirovnih pogodbah tako prizadetih Nemcev in Mađjarov. Rad bi videl, ko bi bili Nemci zmagali, kakšne pogoje bi bili oni diktirali! Prav gotovo vsaj dvakrat teže. Dokaz temu nam je sloviti breslitićovski mir! Za Nittijem je došel Mussolini. On hoće postati velik in silno slaven in to na račun Slovanov, katere iz dna svoje duše tako strahovito sovraži. Ker se pa sam ne upa nad Slovane, zato si je dobil zaveznike Mađjare in Nemce in vsi ti, ki so bili navajeni, da so tako udobno živeli od slovanske tlake, ti junaki sedaj hlepjijo, zopet po tujem slovanskem življu, da bi ga iznova trli in drli — in ta roparski, imperijalizem, to reviziju podpira v prvi vrsti Mussolini, ki je s svojimi večnimi intrigami najveć kriv srednje-evropske zmeđe in napetosti, — a grozovaga pakla, ki so ga Lahi ustvarili na Primorskem, — ta slavni mož ne vidi! Ali hoćete na svetu večega protislovja kot je to?!

Zato iz dna svoje duše pozdravljamo sijajen uspeh tabora v Črnomlju, njegove vnete govornike, nepopisno navdušenje navzoćega naroda in v glavnem sprejeto resoluciju. Pa ni dovolj, da je bila ta utemeljena resolucija tako navdušeno sprejeta. Ta resolucija je zdravo zrno, polno resnice in najupravićenijih zahtev, zato pa mora tudi vskliti in obroditi zaželjeni sad. Da se pa to zgodi, naj naše požrtvovalno vodstvo emi-

RESNICA O „ZMAGI“ PRI VITTORIO VENETU

Italijani so neprekosljivi mojstri v preobraćanju dejstev. Če je stvar bela, jo slikajo črno in narobe, kakor pać kaže, tako se Lah laže in konećno celo sam veruje svojim še tako kosmatim lažem! Tako je tudi s tisto proslulo benećansko zmago »vittoria veneta«, ki je kakor pišejo, ubila Avstrijo ter je početak nove evropske epohe! Sam Mussolini povelićuje to zmago v deveta nebesa ter oslanja svoje trditve na strokovnjaške izjave strategov, ki morda ni so bili niti na fronti ter so o tej »slavni« zmagi samo ćitali ali pa slišali pripovedovati. Če pa je bil tam kak strokovnjak ter sodi o zmagi tako, kakor pišejo Italijani, potem je ta moć slab strateg, ali pa je o tej »zmagi« samo sanjali!

Sam sem bil na laški fronti in zato mi teško dene, ko ćitam take budalaste tirade o tej ćudni zmagi, o kateri sem že većkrat govoril s tedanjimi tovarišii, ik so bili z menoj ob Piavi — in vsi se kar za glavo prijemajo ter se ćudijo, kako morejo Lahi oznaćevati tisto polomijo ket zmago. Tu je res treba posebne fantazije in špekulativnega duha za kovanje kapitala iz — nića! Ko bi stvar ne bila tako tragićna, bi se ćlovek iz srca smejal tem laškim pajacadam. Kot vojak, ki sem bil ves ćas po kobarićkem polomu ob Piavi, hoćem objektivno povedati, kako se je vse v resnici vršilo.

3. nov. 1918. so nam razglasili naredbo, da je nastopilo premirje. Po tolikem trpljenju smo bili vsi nepopisno veseli. Vsak je mislil samo na svoj dom in niti na um ni nobenemu prišlo, da bi se še nadalje bojevali. Vseled tega ni bilo već nobenega boja — in kjer ni boja, tam prav gotovo ne more biti nikake zmage. Naša boja sita, trudna in gladna armada je Lahom obrnila hrbet ter se je odpravljala domov. S tem je avstrijska armada prostovoljno in brez boja Lahom odprla vrata, katerih prej Lahi niso mogli odpreti in tako so junaci Lahi dobili prost pohod proti vzhodu. Kar sedaj povem, je važno ter mislim, da zadenem pravo. Italijani so se bojevali tri leta in pol in njihov vidni uspeh je bil — Kobarid! In mislili so, kako bi to sramoto vsaj deloma oprali. Rekli so: Poskusimo, saj naši ljudje radi verujuće... In poskusili so,

all to je jako znaćilno za njih toliko poudarjano 2000 letno kulturo!

Za bežećimi Avstrijići so Italijani streljali in bombardirali, kakor da bi nastal sodnji dan in kar je bilo najbolje nerazumljivo in za njih »visoko« kulturo znaćilno, je bilo to, da so obkoljevali cele polke avstrijskih umikajoćih se, neoboroženih vojakov ter jih po nepotrebnem vlačili kot vojne vjetnike v Italiju! V vojni lovijo jetnike zato, da jim onemogoćajo nadaljnu borbu proti sebi in s tem slabijo sovraćno armado. To ima svoj pameten in smotan smisel, — a loviti izmućene vojake, ki komaj ćakajo, da pridejo domov, — tirati vojake v jetništvo, ki so se izjavili za premirje, je nesmiselno in zloćinsko delo. Ali Italijani, ki znajo biti še ohoćejši od samih Nemcev, so hoteli imeti vojne trofeje v dokaz lastnega junaštva, mogoćnosti in slave — in le iz tega nećimernega in ogabnega napuha ter sadistićne mašćevalnosti so nagnali v italijanske taboro okoli pol milijona po vojni izmognanih in bećnih ljudi, ki naj tvorijo bistvo in jedro »preslavne« benećanske zmage! To je bil »najveći ćin« italijanske armade v dobi treh let in pol! Zares brezprimerno junaštvo! Tabori za te nesrećnike so bili v zimskih meseci na prostem, v dećžu in snegu so trepetali ubogi ljudje raztrgani, na pol goi in gladni! Traktirani so bili brezsrćno in brezvestno, slabše od živine. Slabeji so obolevali in mnogo, mnogo jih je pomrlo!

Ta nepotrebnii, frivolni in kruti ćin laške vojske nad umikajoćimi se Avstrijići je oćiten dokaz, da današnji Lahi so brez vsake srćne kulture — in ta njih nećloveški, podli in najsramotnejši zloćin nad neoboroženimi vojaki v premirju — to je tista namišljena in velikanska »zmaga« — vittoria veneta, ki je stokrat sramotnejša od kobarićkega strahovitega debakla!

To so gola dejstva o »benećanski zmagi« — vittoria veneta, ki ni prav nikaka zmaga, — pa naj Lahi pišejo o njej, kar hoćejo. Razsodnih ljudi s tendencioznim zavijanjem in šemljenjem resnice ne bodo premotili. S tako sramotno »zmagu« naj se pred svetom skrijejo ter naj o njej raje lepo molćijo! — Bivši bojevniki na Piavi.

MILICIJA JE REDOVITA VOJSKA

Javili smo, da je ministar vojske Gazzera napustio svoj poloćaj i da je ministarstvo vojske preuzeo sam Mussolini. Tim povodom istiće se, da je glavni motiiv toj promjeni u tome, što još uvijek postoje nesuglasice izmedju milicije i redovite vojske i da je Gazzera bio protivnik milicije, pa je zato morao da — ode. U povodu tih glasova sjećamo se interesantne debate, koja se održala prošlog mjeseca marta u rimskom takozvanom parlamentu.

Na sjednici od 16 marta, prema stenoografskim bilješkama, koje nisu objavljene u štampi, nego samo u službenim izdanjima parlamenta, došlo je do ćučljive debate o ulozii i znaćenju milicije. Poslanik Gray, ćovjek iz vodstva fašizma predbacio je ministru vojske Gazzeri, da ne polaže dovoljno pažnje predvojnićkim tećajevima, koje vodi milicija. Gray je tom prilikom rekao: »Postoji izmedju vojske i milicije nešto, što bi se moglo nazvati nepovjerenjem? Na svaki naćin to sprijećava da izmedju te dvije snage, koje moraju biti jedinstvene, dojde do prave fuzije«. — Gray je tom prilikom, s namjerom, da dokaže, kako Gazzera nema povjerenja u miliciju, iznio, da je Gazzera zatražio, da se na talijanskim željeznićkim stanicama uvede još trideset i sedam vojnićkih ispostava, ma da na tim stanicama već postoje komande milicije, koje mogu da vrše služ-

bu, za koju Gazzera traži svoje institucije. Gray je naglasio tom prilikom: »Zar milicija nije zadoljena jednakiim vojnićkim duhom kao i redovita vojska? Gazzera je na to pokućao da odgovori, da je on vojnićke ispostave tražio u svrhu transporta rekruta, a Gray mu je predbacio: »A zar milicija nije dovoljna za tu službu?« Gazzera se izvlaćio, da su vojnićke ispostave koje je on tražio imale biti kratkotrajne, a sekretar stranke upao mu je u rijeć i rekao mu, da ne bi smiele postojati ni jedne minute, kad već postoji milicija. Komandant milicije Terruzzi je u toj interesantnoj debati, koja je bila izraćaj znaćajnog, napetog raspoloćenja izmedju vojske i milicije, rekao ovu znaćajnu rećenicu: »Trebalo je odlučiti: li vjerujete miliciji ili ne vjerujete!« A Starace je nadodao: »Dileme nema! Treba vjerovati!« Gray je u nastavku debate istakao, kako Gazzera nije dao miliciji, kad je to tražio, dovoljno sredstava za antiavionske manevre. Ono što se traćilo od ministarstva vojske nije stizavalo... Osnovala se antiavionska milicija, a ministar vojske onemogućuje manevre tim specijalnim trupama.

Sjetili smo se na tu debatu u parlamentu i na temelju tog interesantnog dvoboja rijećima ćini nam se sasvim moguća verzija, da je Gazzera pao zato, jer je doćao u sukob s milicijom.

GAVRILO PRINCIP NA RIMSKOJ FAŠISTIĆKOJ IZLOŽBI

Prikaz izloćbe u sarajevskom jugoslovenskom listu

G. Viktor Rupčić opisuje u »Jugoslavenskom Listu« rimsku fašistiću izloćbu, pa medju ostalim veli: »Stara palata, Palazzo dell' Esposizione, u kojoj se redovno održavaju izloćbe u Rimu, odmah do velikog kvirinalskog tunela, sa fasadom na jednu od najprometnijih rimskih ulica, sasvim je izmijenila lice i unutrašnjost. Ćetiri velika liktorska snopa blistaju na ulaznim stepenicama na kojim stoje stalno, od jutra do mraka, fašistićki milicioneri sa kacigama na glavi i pućkama prebaćenim preko lijeve ruke.

Starinska palata dobila je sasvim modernistićki, gotovo reklamski izgled i odudara po tome oštro od svoje okoliće. Ovog puta je u njoj izvjesno najoriginalnija izloćba od svijlu dosadaš-

njih: Mostra della Rivoluzione Fascista (izloćba fašistiće revolucije). Rećim je svoju desetgodišnjicu proslavio raznim svetkovinama i slavama, a ova izloćba ima da poslući propagandi i glorifikacijii direktno, ad oculos, za sve posjetioće koji stižu u Rim, iz Italije i sa strane, sa velikom povlasticom za voćnju od 70 posto.

Talijanske gradjane treba ova izloćba da uputi u istoriju fašizma koji se od neznatne grupe razvio u kolosalan pokret i partiju sposobnu da primi državnu upravu i da neogranićeno zavladanarodnim životom u svima manifestacijama, a stranca da impresionira dokumentima koji imaju da prikažu istorijsku nućnost i opravdanost pojava fašizma.

zote in strahote primorskega pekla mora zvedeti cela Europa in naši prijatelji v Americi, zato naj gre naš propagandni oćsek na neumorno in veliko delo, pa naj to stane, kar hoće, kajti brez dela ne bo nikoli uspehovi! Sele potem smemo upati, da pride od revizije tam, kjer je najbolj potrebna, najbolj nućna in to je v kravce zasluženi, upuščeni in pomandrani Primorski, ki je danes najbolj krvava rana na evropskem telesu! ARGUS.

Organizatori izloćbe, koji su joj dali ovaj modernistićki lik, osjetili su i sami da će mu se mnogi posjetilac zaćuditi. Ali, oni kaću u svojoj uvodnoj rijeći da ova revija nije mogla da se daće drukće nego u tiplićno modernim salama i salonima, u jednom stilu koji je u skladu sa umjetnićkim nastojanjima naših dana, u arhitektonskoj i plastićnoj klimi aktuelnog vremena. Pa, ipak, i onda kad se zna ova njihova argumentacija, ostaje u izvjesnoj mjeri utisak nećega grubo današnjeg, lišenog svake monumentalnosti.

Docnije kad se proće sva izloćba i kad se izvadi jezgro iz ljuske, onda se vidi koliko su veliki majstori inscenacije aranćeri ove izloćbe. Politićka istorija Italije i fašizma i njihova veza s ranijim događajima prikazana je u ćielom nizu sala sa vrlo oskudnim materijalom. Novinski izrezak, poneki dokument, mnogo fotografija, grafikonii i statistićeke table — to je materijal iz koga je trebalo dati sliku talijanske istorije od 1914 do Mussolinijevog pohoda na Rim. Trebalo je iz labilnih i ćfemernih elemenata dnevne kronike izvadići ono što ima pećat istorije ali istovremeno saćuvati epizodu, anekdotu i detalj koji imaju drać realnosti. Aranćeri nisu htjeli da izloćba ima samo karakter obiće manifestacije nego da izrazi volju i snagu rećima.

Ta volja i snaga moće da se izrazi naravno, samo u lićnosti Mussolinija. I zato je on i ovdje centralno lice — Dux-Lux. Sve što je na ovoj izloćbi, sve je za njega i zbog njega, kao što je i u svakoj prilici života. Kult njegove lićnosti, koji se gaji sistematski i sa planom, treba da ojaća fašizam u srćima njegovih pristalica, da napravi od njega vjeru po primjeru boljševizma.

Za nas Jugoslovene je jubilarna izloćba fašizma od posebnog interesa. Fašizam se je rodio u ratu, pustio prve klice u samom početku i ima oćuda veze sa događajima koji su prethodili velikom evropskom sukobu. Fašizam smatra, a to je na ovoj izloćbi jako podvućeno da je rat stvarno počeo sa austro-srpskim konfliktima od aneksije Bosne 1908 preko balkanskih ratova 1912 do 1914, koja je obiljećena sarajevskim atentatom.

Zato se na ulazu u ovu izloćbu dokumenata iz vremena poroćaja i razvitka fašizma, nalaze na prvom mjestu dokumenti iz vremena aneksije, balkanskih ratova i, prije svega, iz Sarajeva 1914. Sa prvog paravana gledaju u posjetioća velike, vjerno reprodućovane glave Gavrila Principa, Danila Ilića i Nedeljka Ćabrinovića, a ispod njih velika fotografska snimka Principovog mosta iz 1914, u momentu kad policajci voće Principa, posliće izvršnog atentata, u policijski zatvor kod općtine«.

FAŠISTIĆKI ZBOR U MATERIJU

Materija, augusta 1933. — Preprošle nedjelje priredili su ovdje fašisti veliki fašistićki zbor, na koji su bili dotjerani ne samo ćlanovi raznih fašistićkih organizacija, nego i naš narod. Doćao je federalni tajnik s Rijeke Gherbaz (Grbac). Održani su mnogi govori, u kojima se je velićala Italija i fašizam, koji je, navodno, usrećio naš svijet, a pale su mnoge uvredljive rijeći na račun našeg naroda i Jugoslavije.

VELIKA FAŠISTIĆNA SLAVNOST.

Knećak, avgusta 1933. (Agis.) — V nedjeljo 6. t. m. se je vršila v Il. Bistrići nekaka fašistićna slavnost. V Knećaku so zbrali vse fašiste, piccole italijane, ballio, avangardijo in sploh vse kar premorejo ter odvedli na to slavnost v Bistrico. Ker se jim je pa zdelo, da jih je še vedno premalo, kljub temu, da so zvećli skupaj vse, so prisilili tudi delavce, ki delajo pri utrdbah v Snećnićkem gozdu. O slavnosti sami, bomo še poroćali.

POLOĆAJ LADINA U JUŽNOM TIROLU

U Južnom Tirolu dijeli Nijemce od Talijana pojas Ladina. Oni su doduše u etnićkom pogledu Romani ali se ipak znatno razlikuju od susjednoga talijanskog stanovništva. Fašizam, koji u Tirolu sprovodi nasilniću akciju da asimilira Nijemce, ne dopušta ni Ladinama da se u bilo kojem pogledu razvijaju samostalno u svojem pravcu. Da se što prije postigne uniforman talijanski karakter ćitavoga Južnoga Tirola, fašizam zabranjuje Ladinama upotrebu njihova jezika i u crkvi. Ladinsko stanovništvo i svećenstvo, u koliko je ladinskog porijekla, odupire se tome.

SLOM BANKARSTVA

Trst, augusta 1933. U jednom od prošlih brojeva javili smo o slomu »Banche del Trentino e dell Alto Adige«. Banka je imala podružnice i u njećmaćkom dijelu Južnoga Tirola pa su njenim slomom bili pogodjeni i njećmaćki ulagaći. Banka je zatraćila poravnanje i dobila ga uz uvjet da ulagaćima isplati 55 postotaka. Na prvi pogled dosta povoljno, da nisu tu još neki daljnji uvjeti. Banka će naime od tih 55 postotaka isplatiti 10 po sto u prvih šest mjeseci, drugih 10 po sto nakon godine dana, daljnjih 10 po sto u vremenu od 18 mjeseci i na koncu onih zadnjih 15 po sto bit će isplaćeno u roku od ćetiri godine. Dakle polako u malim dozama kao lijek bolesniku...

PITANJE MANJINA NA PROFESORSKOM KONGRESU U RIGI

POGREŠNU POLITIKU

U našem manjinskom pitanju, vode jugoslovenske organizacije na raznim međunarodnim kongresima. Više puta se već dogodilo da su Talijani, Mađari ili Nijemci kušali da pokreću pitanje o zaštiti manjina na tim kongresima. Ali jugoslovenski predstavnici, ili predstavnici nama prijateljskih država uz pripomoć naših delegata ne dozvoljavaju diskusiju o tome. I obično naši — uspijevaju.

Ali ti uspjesi su zapravo neuspjesi. Jer time što je predlog revizionističkog tabora propao uglavnom zaslugom predstavnika Male Antante i Francuske, samim tim su postigli uspjeh oni koji su predlog iznijeli. Jer ostali delegati na kongresu dobivaju dojam kao da se mi bojimo jedne međunarodne ankete u tom pogledu, a oni koji predlažu da se ta pitanja pokrenu, oni su time postigli svoj cilj.

Obično te predloge proturavaju indirektno predstavnici fašističke Italije. Ovog mjeseca je bio međunarodni kongres za srednjoškolsku nastavu u Rigi. Talijanski i njemački fašisti istupali su u svemu zajednički.

Riješavala su se razna pitanja srednje škole, a između toga je Holandarin Burfeld, po traženju njemačkih delegata, pokrenuo i pitanje manjina. Hitio je da se osnuje komisija za proučavanje manjinskog pitanja. Naša i francuska delegacija su se najenergičnije tome oprele, i predlog je propao. Naša je delegacija taj svoj stav obrazložila Izvršnom odboru, ali kongres, profesori cijele Evrope, sigurno nisu detaljno upoznatii sa tim obrazloženjem, a kada bi i bili to ne bi mnogo mijenjalo stvar.

Ali za to su profesori cijele Evrope, a i ostala svjetska javnost, doznali da Nijemci, uz potporu Talijana, pokreću pitanje o zaštiti manjina, a Jugoslaveni se najenergičnije opiru raspravljanju toga pitanja.

Mislimo da je to skroz pogrešna politika, ne samo s našega manjinskog stanovišta, već i sa stanovišta opće jugoslovenske škole.

Kada bi Jugoslaveni i sami pomogli da se to pitanje postavlja, kada bi ga čak i sami pokretali, nikada ne bi Jugoslavija bila na gubitku. Kada bi — u ovom slučaju profesorskoga kongresa — naši delegati bili mogli da izvede makar samo onaj grafikon iz brošure »La situation de la minorité Yougoslave en Italie« gdje je prikazano groblje naših škola u Italiji, kada bi tu sliku bili podijelili svima delegatima, samo time bi bili dobili bitku.

Ovakvo je izgubili i oni, i svi mi, a da ne spominjemo koliki je to gubitak specijalno za nas pripadnike manjina.

Kada bi bili iznijeli — makar samo sa stotinju potkrijepljenih riječi — stanje Lučkih Srba u Njemačkoj, Slovaka u Mađarskoj ili južnotirolskih Nijemaca u Italiji, doveli bi te pokretače fašističke u zabunu. Naročito bi se zabunila mrko-crna fašistička sprega kada bi se na jedan kongres, kao što je bio ovaj profesorski u Rigi, iznijelo stanje Nijemaca u Italiji, a posebno stanje njemačke škole i prosvjete pod fašizmom.

Ali toga nije bilo i mi smo izgubili još jednu bitku za zelenim stolom, a izgubili smo je usprkos toga što imamo sve uvjete da je dobijemo.

Ali krivi smo donekle i mi emigranti tome. Kada već znamo da drugi pokreću pitanje manjina na raznim međunarodnim kongresima, zašto da se na to ne spremimo. Kada već sami ne pokrećemo, zašto naše delegate, a i delegate ostalih naroda, ne informiramo o našem pitanju; zašto nemamo unapred spremljenih brošura i slika; zašto ne stanemo u ofanzivu kad smo jači i kad smo najpozvaniji baš mi da pokrećemo ta pitanja i da se borimo. Da napadamo mi, koji, nažalost, imamo najviše prava da se tužimo i da napadamo. Mi koji imamo najviše opipljivih dokaza i najviše razloga, počevši od groblja naših škola, zapaljenih Narodnih domova i uništenih zadruga, pa preko Gortana do Bazovice.

Tone Peruško.

REVIZIJA MIROVNIH UGOVORA I SLAVENSKI SVIJET

Londonjska revija »The Slavonic Review« donosi značajan članak o pitanju revizije mirovnih ugovora, u koliko se tiče Slavenstva. Autor konstatira, da su slavenski narodi tek mirovnim ugovorima dobili mogućnost slobodnog razvitka u vlastitim državama. U toj novoj situaciji predstavlja agencija revizionista prosvjed protiv novog uređenja i zahtjev za obnovu predratnog stanja. Autor dijeli revizionističke zahtjeve na 6 dijelova: 1. Austrija, 2. talijanska granica, 3. njemačko-poljska granica, 4. istočna poljska granica, 5. granica Mađarske, 6. granica na Balkanu.

U pitanju Austrije suđi autor, da s narodnosne strane ne može biti razloga protiv anshlusa; protiv njega govore politički i gospodarski razlozi.

O njemačko-poljskim granicama veli, da Poljaci imaju pravo na pristup na more poljskim teritorijem, koji je pripao Njemačkoj tek po diobi Poljske. U pitanju Gdanska može se postići umirenje zauzimanjem Lige Naroda. Njemački zahtjevi poljskog teritorija počivaju na najvećemu zločinu u povijesti.

U pitanju poljsko-ruske granice autor oštro prigovara Poljskoj radi toga, što nije ispunila svoje obećanje i Ukrajincima dala samoupravu. Napokon dolazi do pitanja mađarskih granica. Mađarska se radi svojih

U Rigi (Letonija) održan je prošlih dana veliki međunarodni kongres za srednjoškolsku nastavu, na kojem su učestvovali profesori svih nacija. Na kongresu se raspravljalo o stručnim srednjoškolskim i profesorskim pitanjima. O tim pitanjima ne kanimo referirati, nego želimo da informišemo naše čitatelje o jednom detalju tog kongresa, koji se i nas tiče. Na kongresu je naime došlo na tapet i pitanje manjina i to na inicijativu one strane, od koje se tome ne bismo ni najmanje nadali, Beogradska »Politika« od 12 augusta u svom opširnom izvještaju piše i ovo:

»Od interesa je za javnost da se saznaju i neki drugi događaji koji su se desili van pedagoških sednica kongresa. Onjima se mnogo govorilo i oni su pobudili vrlo veliko interesovanje svih učesnika na kongresu. Prošle godine u Londonu primljeno je u ovu međunarodnu organizaciju i društvo fašističkih profesora u Italiji. Tome prijemu su se tada usprotivili samo francuski i jugoslovenski delegati. Ove godine na kongres u Rigu došla su dva predstavnika fašističkih profesora i dva predstavnika njemačkih profesora, upravo dva predstavnika hitlerovske uprave imenovane u njemačkog profesorskog društva, pošto je raniji predsjednik dr. Berend morao da odstupi sa položaja predsjednika. Na ovom kongresu došlo je do zajedničkog istupa Talijana i Nijemaca; prvi put otkako postoji međunarodna profesorska organizacija pokušano je da se u nju unese politika, i to na jedan zaobilazan način.

Po traženju njemačkih delegata, član Izvršnog odbora Holandjanin profesor Burfeld pokrenuo je u nezvaničnoj formi pitanje manjina. Želio je prvo da ispita raspoloženja, pa da to pitanje iznese pred upravni odbor, koji bi imenovao jednu »komisiju za proučavanje pitanja manjina«, sa predsjednikom g. Burfeldom na čelu. U tome je odmah naišao na oštar otpor francuske i jugoslovenske delegacije, koje su odbile da se uopće to pitanje pokreće pred upravni odborom. Jugoslovenska delegacija ovako je članovima Izvršnog odbora obrazložila svoj stav u tome pitanju: »Jugoslavija kao država nema nikakva razloga da bježi od toga da se povede rasprava o pitanju manjina uopće; u toj diskusiji ona bi imala samo da dobije. U Jugoslaviji postoje ove manjine: mađarska, njemačka i talijanska. Mađarska i njemačka manjina imaju sve mogućnosti za slobodan prosvjetni razvoj; postoje mnogobrojne njemačke i mađarske škole, odnosno paralelne mađarska i njemačka odjeljenja pri jugoslovenskim srednjim školama; naše manjine u Mađarskoj i Austriji nemaju, na žalost, one povlastice koje Jugoslavija daje njemačkim i mađarskim manjinama. Što se tiče talijanske manjine, ona je beznačajna i iznosi jedva nešto preko dvije hiljade duša u Dalmaciji; za tu talijansku manjinu otvorena je jedna škola u Splitu, sa talijanskim jezikom kao nastavnim. Ne postoji i druga talijanska škola u Dalmaciji, jer bi bila potpuno prazna. Medjutim šest stotina hiljada jugoslovenskoga življa u Istri nema ni jedne jedine škole, ni osnovne ni srednje; nad tim našim elementom vrši se naprotiv strahovit pritisak od strane zvanične Italije.

I ako jugoslovenska delegacija odbija da se pitanje manjina uopće pokreće u ovoj ustanovi, razlog je taj što pitanje manjina, po svojoj suštini, predstavlja jedno političko pitanje; a politička pitanja su Statutima isključena iz Federacije srednjoškolskih profesora. Praktičan rezultat bio bi negativan: zvanična Italija, vrlo malo osjetljiva prema moralnim pritisacima, ne bi promijenila ni za jednu jotu svoju prosvjetnu politiku prema jugoslovenskoj manjini; medjutim jedinstvo Međunarodne profesorske organizacije — tako potrebno u pitanjima pedagoške saradnje — bilo bi za svagda razbijeno«. Istaknuto je još da se pitanja tako zamašna ne smiju iznositi iznenada, bez prethodnog ispitivanja mišljenja raznih profesorskih društava koja su članovi međunarodne federacije. Tako je to pitanje skinuto s dnevnog reda, za ovu godinu.

granica zavadila sa svim svojim susjedima Austrijom, Čehoslovačkom, Rumunjskom i Jugoslavijom. Na austrijskoj bi se strani revizija mogla provesti samo u prilog Austriji. Granica između Slovačke i Mađarske određena je potrebom Slovačke, da ima obale Dunava. U Bratislavi, glavnom gradu Slovačke ima više Nijemaca nego Mađara, a Čehoslovaka više nego Nijemaca i Mađara zajedno. Kada bi se mogli ignorirati gospodarski interesi, mogli bi se Mađarima vratiti 200.000 do 300.000 njihovih zemljaka iz Slovačke i iz Podkarpatske Rusije, ali bi dvije trećine mađarske manjine moralo ostati u Čehoslovačkoj.

Kad bi se mađarska manjina otrgla od Rumunjske i pripojila Mađarskoj, došlo bi pod Mađare 3 milijuna Rumunja.

Na Balkanu su veliki sporovi radi granica. Žiteljstvo je tu veoma pomiješano i jedina je nada u bolje prilike, ako se zaštita narodnih manjina provede pod zenevskim nadzorom.

Slavenska Evropa, zaključuje »The Slavonic Review«, direktno je interesirana u pitanju revizije. To je baština stotietne Turske, njemačke, ruske i mađarske vladje. Otvaranje jednog pitanja direktnom diskusijom mora izazvati neophodno nužno sve ostale: Autor (A. W. Seton Watson) se načelno izrazio protiv revizije i zalaže se za dosljednu provedbu zaštite manjina.

TALIJANSKA ŠKOLA U JULIJSKOJ KRAJINI

Početnice, iz kojih uče naša djeca — Već na prvom koraku u školi djeca se odgajaju u izrazitom fašističkom duhu

Iza što je učiteljica obradila samoglasničke stvari prva riječ E I A, fašistovski pozdrav.

Naslikan je balla koji tu riječ piše na ploči.

Prvi suglasnik je N. Naslikana je djevojčica sa svojom bebicom i dječak sa mašinom i viču: Noi (mi). Zatim je slika dječaka sa konjičom, pa lopta, baka sa unučadi, majka koja sprema dijete spavati. Ispod tih slika nalaze se rečenice u kojima dolazi novo slovo i koje slike opisuju.

Kod slova S nalazimo dječaka uz kolijevku svoga braca, zatim dijete koje spava, pa zdravu i jaku djevojčicu, Talijanku, dječake u maršu i napokon malog Talijana koji fašistovski pozdravlja svoju zastavu. Kod ovog slova čitaju učenici:

Ja sam Talijan.

Isto i za djevojčicu. Kod zastave čitaju: Jedna... zastava jedan narod, A noi! (fašistovska lozinka).

Dolazimo do slova R. Tu je naslikana ruža, pa grm ruže, ruža na prozoru, djevojčica sa macom, dijete u krevetu, a kraj njega na ormariću medo. Kroz prozor baca mjesec svoje svjetlo u sobu.

Kod slova P nalazi se slika majke koja nosi kruške i kruh. Njezina djeca viču: Kruha, krušaka! Učenici, Pero i Petrica, pišu perom. Ispod slika rečenice i kratki razgovori.

Kod slova T vidimo naslikanu djecu koja razgovaraju o mišu. Ispod ove slike troje djece razne veličine i razne dobi životu razgovaraju o zastavi, pa dječak sa mašinom koju proučavaju i popravljaju, majka sa djetetom pozdravlja na kolodvoru supruga odnosno oca koji odlazi, doček na kolodvoru oca sa kitom cvijeća. U vezi sa slikama rečenice i kratki razgovori.

Kod slova L nalazi se slika večernjeg neba sa mjesecom i zvijezdama. Sliku promatra otac sa sinčićem. Na drugoj slici njišu se djeca. Balla pozdravlja fašistovski i vele:

Ja sam Talijan, ja sam Talijanka... Za našu Italiju!

Dalje nalazimo sliku talijanskog vojnika, alpiniste, na straži na granici, a iza toga vojnici u maršu; čitanka upozorava male čitaoce da pozdrave i da se poklone vojnicima.

Slika majke igra glavnu ulogu kod upoznavanja slova M. Slike: dijete ljubi svoju majku, dijete nosi majci kitu cvijeća, majka dijete pere i kupi. Sa slikama u vezi rečenice i razgovori.

Sa glasom zvona: din, don upoznaju djeca slovo D. Slike: crkva sa zvonikom, molitva učenika u školi, rođenje Isusovo, služje djeci za stvaranje rečenica i razgovora.

Slike: volovi u oranju, stoka na paši i zito na polju služje za slovo S. Ispod slika čita se:

Zemlja Italija je blagoslovljena. Dijete moje, poštu i ljubav ratare Italije.

Oni rade da ti dadu najveći i najbolji dar božji, kruh. Ljubite kruh svagdanji, poštuju kruh; dobri Bože podijeli nam svagdanji kruh.

Kod upoznavanja slova F nalazi se kita cvijeća. Tu već nailazimo na kratku priču o proljeću koje je odjenulo drveće u novo ruho. Djevojčica nosi kitu cvijeća učiteljici; djeca se dogovaraju kako da proslave praznik proljeća i cvijeća.

Slovo H, kojeg Talijani nikad ne izgovaraju, upoznaje čitanka djecu sa slikama: Djevojčica suši rublje i pripovijeda što radi i što je radila.

Kod slova C ptičica pjeva pjesmu zahvale Bogu i suncu, a zatim je razgovor između krijesnice i učenika.

Ovdje nailazimo na sliku Mussolinija, kojeg pozdravlja učenik sa riječima: Mussolini veoma voli djecu. Djeca Italije ljube svog vodju, Zdravo, vodjo! Slijedi zatim i pozdrav talijanskoj zastavi.

Slovo Z upoznaje učiteljica sa riječju Zio (stric). Stric je avijatičar. I njegov nećak,

malj Talijan, želi da postane junak talijanskog neba.

Pri koncu veli se: Zrakoplovcu, junaci, nosite krila naših zrakoplova po talijanskom nebu i po cijelom svijetu. Iza toga ptica priča o zrakoplovu, a zatim čitamo u čitanci pjesmu o suncu, mjesecu, zvijezdama i oblacima.

G je prikazan sa dječjim kolom i pjesmom u njemu.

Lastavice u gnijezdu razgovaraju o svom domu i vele da neće dozvoliti da se tuđinac po njihovom domu šepiri. Zatim je slika djece oko Isusa, pa andjeo čuvar, a napokon majka šije odijelo za svoju malu Talijanku i ujedno moli: Duče voli talijanski narod. Bog štiti i brani vodju.

Za O uzeta je slika orla (aquila). Ispod slike veli se doslovce ovo:

Malj Talijani su orlovičci Italije, a male talijanke su lastavice Italije.

Slijedi slika masline. Slike: pijetao, djurdjica i šuma služje kao ilustracija pjesme mjesec svibnju i pjesme i molitve svibanjskoj kraljici. Ovdje nam pada u oči slika pape, bazilika sv. Petra, slika talijanskog kralja i kraljice. Ispod svake slike čitaju se kratka štiva, razgovori i pjesmice.

Za uporabu velikih slova kod imena gradova služje imena gradova: Trst, Trident, Gorica, Zadar i Rileka. Zapamtite, djeco, veli početnica, da je ove gradove oslokočila naša hrabra

vojska. Kao epilog svih ovih slika naslikana je značka fašizma sa tekstom: Djeca dobro značku poznaju. Svuda je vide: u školi u kući u zapučku oćevog kaputa i na majčinih grudima. Sva djeca Italije bit će pravi fašisti, jer ljube Vodju, Italiju i kralja. Naša djeca Italije pjevaju samo nacionalne pjesme i traže da se svuda pjeva fašistovska himna.

Kod tumačenja slova NJ nalaze se slike djevojčice koja se kupi, djece koja se njišu i hvale Bogu i suncu za zdravlje i život.

Za slovo LJ nalazimo sliku trešnje. Djeca na trešnji, veselje i pjesma, majka kuha kompot, trešnja priča o koristi koju daje ljudima, pticama i kukcima.

Time bi bila svršena obradba slova. Slijede štiva. Prva slika pretstavlja djecu u kolu i pjevaju pjesmu zahvale učitelju, roditeljima i Bogu što su otkrila slova kojima su obogatila svoj um, svoju dušu i srce za veličnu Italije. Ispod slike mravi čitaju učenici o njihovom radu i životu. Tu se nalazi priča i o golubu i mravu, a na koncu napokon čitaju djeca moralnu pouku: Tko dobro čini, dobro i dočeka.

Dolazimo do pjesme o ljepoti proljeća i o svim plodovima koje to doba djeci pruža (mlijeko, med, trešnje, jagode, kruške, kajsije itd.)

Slika »More« je razgovor oca i sina o njemu. Mali zapitkuje i ovo i ono na moru, a otac mu marljivo i strpljivo odgovara.

Pri koncu nije izostala pjesma o talijanskoj mornarici i o želji malog Talijana da postane prav; vojnici i mornari koji će po svim morima svijeta nositi slavu i moć talijanske mornarice.

U pjesmi »Djeca Italije su svi ballile. Pjesnik prisposoblja djecu sa cvijetovima u zelenom vrtu, u Italiji. Ti su cvijetovi najljepši na svijetu jaki i odvažni, ne boje se nikakve sile za sreću i veličinu svoje domovine.

U štivu »Vojnici« uzveličuje se talijanska vojska i završuje: Na zemlji, na moru i pod njime, kao i u zraku, bit ćete vojnici Italije.

Naši alpiniste, budni stražari i branioci granica Italije, jaki, spremni, nemilosrdni prema svima i svakome kao što su i Duce i kralj, takvi morate i vi biti. Knjiga svršava sa molitvama i razgovorima o Bogu.

Fašizam, vojska, Duce, papa, zastava, ballila i Italija su osi, oko kojih se kreće sav rad i uzgoj. Tako u školi. Izvan nje puške, topovi, osvajanje, mržnja i prezir svijlu i svega što se ne slaže sa ovom novom etikom i ovakvim moralom.

Učitelj.

TRI HILJADE I PETSTOTINA ŽRTAVA FAŠIZMA

Trst, augusta 1933. — Kad se govori o fašizmu i načinu na koji je fašizam zauzeo vlast u Italiji spominje se uvijek, da je fašizam posijao svoj put krvi i životima protivnika. To uostalom ni sam fašizam ne krije. Na velikoj fašističkoj izložbi u Rimu velikim je slovima napisano, da je fašizam došao do vlasti preko 3500 žrtava iz redova protivnika: »passando su 3500 morti avversarii«. Ko zna, da li su u tom broju i naše žrtve u Julijskoj Krajini...

KAKO BIJEDNO ŽIVI SELJAK U ITALIJI

Trst, augusta 1933. — Poznato je, da je u Italiji i seljak podvrgnut raznim sindikalnim uredbama i kontraktima, koji bi navodno imali da osiguravaju seljaku posao i nadnicu. Treba naime znati, da je talijanski seljak još uvijek nadničar u većini i da je danas još velika većina talijanskih obradivih terena u vlasništvu gospode, koja najmljuju poljodjelce kao nadničare. Pa šta se događa? Da li su talijanski seljaci tim sindikalnim uredbama dovoljno zaštićeni, da li im je danas bolje nego li im je bilo ranije? Imaju li dovoljno rada i zarade? Na to pitanje odgovara najbolje fašistički list »Il Popolo di Romagna«, koji piše u svom broju od 29 aprila (dobili smo ga sa zakašnjenjem) među ostalim i ovo:

»Poljodjelci izjavljuju da u poljskim radovima, ako se uzme u obzir i žetva, nadničari ne mogu da nadju zaposlenja nego za cirka 70 dana na godinu, a možda i manje. A i sami znamo, da godina ima 365 dana.«

Tako piše fašistički list »Il Popolo di Romagna«. Pred tri godine bilo je ipak dva puta bolje. Sjećamo se, da je 31 marta 1930 pisao u listu »Nuovi annali dell' agricoltura« profesor M. Mariani, da se poljodjelski nadničari prema radnim prilikama mogu zaposliti kroz 160 dana godišnje... Kako vidimo prilike se naglo iz godine u godinu pogoršavaju. Na sat dobivaju poljodjelski radnici danas 65 centezima bez hrane...

NEZAPOSLENOST MEDJU POLJODJELSKIM RADNICIMA

Trst, augusta 1933. — U novinama čitamo izvještaj sekretara sindikata poljodjelskih radnika u provinciji Reggio Emilia. U tom izvještaju je rečeno, da u toj provinciji ima u sindikatu upisanih 12.000 radnika poljodjelaca i od tih je svaki radio kroz godinu cirka 90 dana... A ostale dane »počivali su«... Tako je bilo onima, koji su upisani u sindikat, a onima ostalima, koji nisu upisani, a tih je više, bilo je još gore, jer kako je poznato poslodavci ne smiju uzeti na posao radnike, koji nisu upisani u sindikatu, ako ne žele platiti veliku globu.

FAŠISTIČKI KNJIŽEVNIK OTKRIVA FAŠIZAM

U POVODU KNJIGE FAŠISTIČKOG EMIGRANTA ANTONIJA ANIANTEA: „MUSSOLINI“ (IZDANJE B. GRASSET, PARIZ)

Pismo »Istri« iz Pariza

KRIZA FAŠISTIČKE DUŠE.

Antonio Aniante je jedan od najpoznatijih književnika fašističke Italije. On nije samo poznat u Italiji njegovim djelima »Ultime notti di Taormina«, »Sarah Lilas« su prevedena na francuski i tako ga približila evropskoj publici. On je uz Curzia Malaparte jedan od rijetkih fašističkih literata, koji su prešli granice svoje domovine.

Aniante je fašista »della prima ora« i zato njegovo najnovije djelo »Mussolini« nije obratilo osobito pažnju kritike. Međutim knjiga zavrijedi da se ju ne samo spomene već i dobro pročita. Zašto?

Tu je knjigu napisao jedan fašista, koji je svojevoljno odabrao put prognoze i koji živi u Parizu. Napisao ju je u jednom momentu duševne krize, koja je značajna za kulturne radnike u fašističkoj Italiji i koja nam jasnije no išta drugo razjašnjava fašističku kulturu.

Knjiga je iskrena, koliko uopće može biti ikrena knjiga jednog fašista. Jer Antonio Aniante se ne odriče ni pošto svoje vjere u fašizam niti svog divljenja Mussoliniju. On ostaje fašista, ali nemoguć živjeti u ropstvu, tako štetnom za jedan slobodni duh, on je odabrao radije gorki hljeb emigracije. Malo apsurdna je pojava fašista, koji živi u Parizu kao emigrant, koji bježi iz svoje domovine.

Njegova duševna kriza, koja ga je natjerala da ostavi sunčani poluotok za pariske magle, nije samo njemu svojstvena. Mnogi iskreniji fašistički književnici to proživljavaju. Tek Aniante je imao tu smionost da ju jasno i živo izrazi prikazujući vodju fašističke Italije i posljedice njegove politike. Ta kriza bit će nam razumljiva ako znamo da je Aniante pacifista i fašista »Ja se otvoreno izjavljujem protiv rata, kaže on u predgovoru, protiv rata, koji je glavni cilj fašističkog pokreta. Ja sam postao pacifista. Pogotovo sam se osjećao pacifistom otkad znam da bi se rat vodio protiv Francuske sa svrhom da se je gazli. Tako sam se jednog dana našao skrštenih ruku, bez posla. Ostao sam među zadnjima i našao sam se sred mladih momaka protivnih svakom intelektualizmu. Bio sam zbilja bjednik, razrovanih živaca, slab vojnik, kog treba eliminirati prije velikih manevra.«

»Moja ljubav za Francusku me boli, jer sam Talijan i fašista. Nema teže nego imati dvije domovine, koje se ne slažu. Postajem tako veliko dijete koje gleda svoje roditelje pred sudom, kako traže rastavu brak.«

»Francuzi bi bili ljudi ako misle da je Mussolini preuzeo vlast zato da ostane u svojim granicama i odveć lakoumni ako ne bi u njemu prepoznali glavnog vodju evropske sudbine francuske u prvom redu. U tom je značenju te knjige. Pišući ju, osjećao sam se povučen na jedan put, koji sam morao do kraja da slijedim, put koji mi je pokazivao Mussolinija rođenog u znaku Marsa. Na svakoj strani naći ćete jedan događaj, koji pokazuje njegovu via dei, njegovu žedju za krvi. Bila to krv sovjuljuge, štakora ili čovjeka, ta krv mu je bila potrebna od prve mladosti. Ona ga opaja, razdražuje, oduševljava, ona će mu biti potrebna do svršetka njegove tragične karijere. Svaki drugi izgled Mussolinija je lažan, olovo je namjesto zlata, fantazija a ne realnost, laž a ne istina. Jesam li učinio svoju dužnost tim riječima. Jesam li dobro učinio ili zlo?«

Aniante je vjerojatno iskren u svojim riječima i u njegovu duševnu bol ne treba sumnjati. Doista je bolno biti uvjeren fašista i odlučni pacifista. Tek treba opaziti da duševna kriza koja od dvije suprotne ideje, fašizma i pacifizma, prolazi je jedna od onih kriza, koje se moraju brzo da svrše ili u korist fašizma i logično antipacifizma, ili u korist pacifizma i logično antifašizma.

Za jednu osjetljivu umjetničku dušu, kao što je to Aniante, je izlaz iz te krize bilo povlačenje u Pariz, domovinu onih koji su svoju izgubili ili koji ju traže. Pišući knjigu o Mussoliniju Aniante je kušao tako da umiri svoju savjest.

Međutim nisu ga samo njegovi pacifistički osjećaji natjerali da ostavi Italiju, bilo je i drugih razloga. Aniante osjeća teško atmosferu ropstva koja već jedanaest godina okužuje Italiju. On vidi da je u Italiji više cjenjen boksač od bilo kog drugog literata. Italija je vojnička država, gdje je zveket oružja simpatičniji od pjesme, gdje se vrijednost čovjeka cijeni po činu koji ima u fašističkoj hijerarhiji a ne po njegovoj inteligenciji ili karakteru. U Italiji ne postoji samo sistem dirigirane ekonomije već i sistem »dirigirane kulture« Aniante voli znanost i umjetnost, iako je fašista i opaža da one u Italiji propadaju, jer im fali zraka, fall im slobode. Svaka kultura se razvija

samo u slobodi i što vrijedi za sve kulture vrijedi i za fašističku. Fašizam je u kulturnom pogledu do sada samo oponašao i nije stvorio svoj kulturni tipa. Da se uzgadne razviti jedna fašistička kultura, potrebna joj je sloboda, ali ona bi značila kraj fašizma.

Kriza Aniantea, fašista, pacifista i slobodnjaka, je ne samo razumljiva već i nužna. Ona je ne samo njegova lična kriza, već kriza čitave anemične fašističke kulture.

MUSSOLINI I KULTURA

U prvim glavama svoje knjige »U Milanu, augusta 1919«, »Zauzeće vlasti«, »Ministar Predsjednik« Aniante prikazuje razvoj sadašnjeg talijanskog diktatora od djetinjstva dalje. Sa mnogo svježine je prikazan Milan iza rata, Mussolinijeva osamljena borba sa bijedom i borba za vlast. Konačno Aniante daje onu toliko poznatu sliku Ducea koji radi od zore do mraka i daje tako primjer Italiji »del dolce far niente«. U glavi »Udariše me nožem u leđa« prikazuje najtežu krizu, koju je prebollo fašizam: Matteottijevu ubojstvo. Sa mnogo shvaćanja, što nas čudi kod jednog fašista, kritizira krvočolne fašističke bande, krivce tog ubojstva kao i opoziciju. Aniante vjeruje u Mussolinijevu nevinost, iako priznaje da je Duce rekao za Matteottija: »Treba ga uništiti« kao što je kasnije rekao za Gobettija: »Treba mu onemogućiti živote«. Dramatični su oni momenti gdje nam daje Ducea osamljenog sred mase, koja pod prozorom protestira protiv diktatora. Sve to međutim prestavlja relativni interes jer su sve to stvari više ili manje poznate.

Zanimljivije je u glavi »Mussolini i kultura«, u kojoj nam daje sliku fašističke kulture. Mussolinija vole mnogi da prikazuju kao svestrano naobraženog čovjeka. Ali Mussolini nije Marko Aurelije, iako ga je takvim htio da ostavi potomstvu Emil Ludwig u lakavim »Meine Gespräche mit Mussolini«. Mussolini je čovjek akcije, demagog i političar. »Mislim da Italija može imati od Mussolinija sve osim umjetnosti dostojne da se takmiči s umjetnošću drugih naroda, bilo to proza ili poezija, slikarstvo i muzika.« »Mussolini se približio umjetnicima tek u času apsolutne nužde. On je uvjeren da su umjetnici već po prirodi antifašisti i izjavio da na umjetnost treba misliti tek u zadnjem redu.«

Tako piše Aniante i u glavi »Mussolini i kultura« prikazujuć mizerni položaj talijanskih umjetnika. Istina, Mussolini je stvorio Academia d'Italia po uzoru Academie Française, ali jedini bolji umjetnik u njoj je Luigi Pirandello. D'Annunzio nije htio da udje u akademiju i usporadio ju je sa stajom gdje »asinus asellum fricat«. »Slikarstvo, muzika i književnost se smatraju u Italiji kao državne emanacije pod kontrolom sindikata i korporacija. One nisu na visini svoje zadaće. Diletantizam vlada u Italiji. Dobri fašistički pisci se često nalaze u neprilici pod presijom birokracije. Angioletti, jedan od najboljih prestavnika savremene talijanske književnosti, je morao odstupati od mjesta direktora »Italia Letteraria«, jer je odbio fašističku kartu. Alvaro, kalabriški pisac čija se djela prevode na strane jezike bio je često izbatinan od fašista iako je dobar patriota. Bruno Barilli bi umro od gladi da ga nije pozvala k sebi familija Saffi, dok Ungaretti i Cardarelli žive u najvećoj bijedi. Profesor Marpicati, pisac loših romana, o kom nije nitko pisao dok nije postao fašistički hijerarha, doživio je pako neobični publicitet i najveću slavu, čim je ušao u fašističku hijerarhiju. Umjetnika se dakle sudi prema položaju u stranci i prema čisto političkim kriterijima.

Fašizam ide za tim da stvori neku posebnu fašističku umjetnost. Ali ako je teško dirigitirati ekonomijom jedne zemlje još je teže, gotovo nemoguće, dirigitirati umjetnošću. Mussolini subvencionira doduše mnogo revija »Cristica fascista«, »L'italiano«, »Il Selvaggio«, »Il Tevere«, »Solaria«, »Il Bargino«, »Universales«, ali najviše što se može postići time jest jedna vješta epigonija i imitacija. Samostalna, originalna fašistička umjetnost još traži svog genija.

Fašistički pisci su isprva htjeli da stvore neku rasnu umjetnost, nastavljajući tradicije literarne, političke i filozofske grupe »La Ronda«. Futurizam je također ipak svoje strijele protiv upliva strane književnosti, ali jedini rezultat do koga se došlo je bio sve jači upliv fašističke stranke na umjetnost, a kako je svaki politički upliv štetan za slobodni razvoj jedne umjetnosti tako je bio i za savremenu talijansku umjetnost. Fašizam ima doduše jake literate kao Malaparte, i Aniante, Pelizzi, Longanesi, Pavolini i Angioletti, koji bi mogli da nešto stvore samostalno i jako u slobodi, ali pod kontrolom stranke oni se guše.

Nekoji kao Malaparte i Aniante su se sklonili u Pariz da slobodnije stvaraju. Ortodoksni fašisti ih sve više preziru a fašistička kritika prelazi šutke preko njihovih djela. Zašto? Jer žive u zloglasnom Parizu...

Fašistička kultura je već prešla krizu, ona umire. Umjetnost se radja u slobodi, živi od slobode i umire kad nema slobode.

Mussolini nema krivo, kad veli, da su umjetnici već po prirodi antifašisti!

MUSSOLINIJEVA POLITIKA

Aniante prikazuje Mussolinija kao antiklerikalca i tumači njegovu politiku prema Vatikanu, kao jedan spretan politički gest, kojim je ugušio protufašističku akciju katolika. Prikazujuć razne peripetije borbe između Crkve i države iza potpisa Lateranskog ugovora, Aniante zaključuje da je Mussolini iznio pobjedu nad Vatikanom.

Prema kralju Mussolini se ne ponaša drugačije nego prema Papi. On je doduše republikanac, i fašistički program iz 1919 je bio kako antiklerikalna tako i republikanska. No kralj Viktor Emanuel III, dobar otac svoje obitelji, inače loš političar i vješt jedino u zaštiti dinastijskih interesa, spasio je kuću Savoja svojim razumnim gestom prema Mussoliniju, odbivši potpis akta opasnog stanja, koji mu je predložio ministar Facta. Mussolini je u fašističkoj legislaciji lišio kralja svih prerogativa, osim onih čisto formalističkih. Pravi suveren je sada Veliki fašistički savjet, jer on može da na prijedlog svog predsjednika, temeljito promijeni statut krunice to jest da promijeni red nasljedja i da još dalje ograniči kraljeve prerogative. U Italiji umire polako monarhija... Mussolini je svemoćan.

Isprva to nije bio. Ovisio je od pristaša, koji su ga doveli na vlast. Učvršćenjem režima on se riješio jednoga za drugim. On pazi i sada na svoje ljude. Čim dozna zlo o kom od svojih suradnika otpusti ga iz službe. Često kakav fašistički šef, izlazeći iz Palazzo di Venezia čita u prvim novinama da je svojevoljno dao demisiju, Bottai, ministar korporacija primio je pismo, kojim ga Mussolini otpušta, dok je predsjedao jednoj skupštini korporacija. Farinacci, koji je svakako htio da ostane glavni tajnik P. N. F., doznao je za svoju demisiju u novinama. Augusto Turati, koji je bio tri godine glavni sekretar fašističke stranke i živio u Torinu kao direktor »Stampe« doznao je jednog dana: »Augusto Turati se nalazi na liječenju u jednoj klinici radi nervnih bolesti. Tome je bio kriv Farinacci, koji mu se htio osvetiti radi demisije na P. N. F. i dr. Preziosi, koji su ga kod Mussolinija optuživali radi neprilodne ljubavi prema djeci. Mussolini je tražio od Turatija da se ubije. Uvjeren u svoju nevinost ovaj odgovori, da će se braniti pred Velikom fašističkim savjetom. Dalje se više ne zna ništa.

Špijunaža nadzire ne samo antifašističke već i najvidjenije hijerarhe. Mnoga pronevjerena fašističkih hijerarha otkriva špijunaža. Od straha pred kaznom su se zato ubili sekretar Faša u Livornu, podestat San Rema i direktor Genio civile u Napulju. Ferruccio Vecchi krvočolni vodja fašista koji su popalili i opustošili Avanti«, posvadio se s Mussolinijem. Mussolini ga baci u zatvor. U zatvoru je bio više godina, dok se pred par godina nije pomirio s Mussolinijem i dobio dozvolu da otputuje u Ameriku. Odande se vratio u Pariz. Francuske su ga vlasti potjerale u Švicarsku. I to je jedan od fašističkih emigranata.

Tako Mussolini drži sam svu vlast u rukama i nad neprijateljima i nad prijateljima. Aniante priznaje teški položaj Ducea. Tiranija, koju je uveo, guši svačiju slobodu i sramoti Italiju. On zna da čitava Italija njemu robuje, ali se zato i Mussolini sam osjeća robom, koji se muči od zore do mraka u svojoj sobi. On to podnaša jer zna da ga doksora čeka čas odlučan za njega i za Italiju, čas koji on svjesno sprema, a to je rat.

RAT

To je cilj fašističke politike. Fašizam odgaja čitavi jedan narod u ratnom duhu i ucjepljuje mržnju prema susjedima. »Mržnja protiv Francuske je ušla u najintimnije niti fašističke nacije. Jedan balilla prati svog druga, koji putuje u Pariz i preporuča mu: »Pijuni u usta prvom Francuzu, koga sretnete.«

Marinetti izjavljuje: »Rat je jedina higijena za svijet«. S njim misli tako i Mussolini i sav fašizam. Mussolinijeva organizacija države, odgoj naroda, njegove riječi, njegova doktrina, sve to vodi nužno k ratu. Demografska politika ima za jedini cilj ekspanziju. Italija se godišnje povećava za 500.000 stanovnika. Mussolini je svečano obećao rat svojim legijama. U ratnoj psihici živi čitavi jedan narod, za kojega misli Aniante da je spreman slijediti

Duceove naloge. U glavi »Rat« Aniante je odveć impresioniran snagom fašizma i odveć naivno vjeruje u uspjeh nove Mussolinijeve devize: »Ajte u narod«. On misli, da je Italija i fašizam jedno.

Taj rat, koji sprema Mussolini protiv Francuske, je Aniantea, vodjenog humanim mislima, doveo u Pariz. On je u domovini sada prezret i njegovo djelo »Mussolini« je na indeksu. On je emigrant jedne zemlje, koju voli, jednog pokreta, komu se divi i te kontradikcije upadaju u oči na svim stranicama te informativne i naivno iskrene knjige.

Ta kriza, koju proživljava Aniante i, po njegovim riječima, mnogi talijanski književnici, po našem mišljenju čak i čitava talijanska kultura je posljedica fašizma. Fašizam propovjeda neke ideje koje se protive najdubljim ljudskim težnjama za mirom i slobodom. On sprema rat, on guši slobodu. Gdje se sprema rat, ne mogu kulturni radnici imati prvu riječ, a gdje nema slobode nemože se razvijati umjetnost, to dijete slobode.

To osjećaju dobro talijanski intelektualci, književnici i umjetnici i kriza Aniantea nam tumači stav najboljih fašističkih literata prema fašizmu. Taj nije povoljan. Kada bi Aniante imao zdraviju logiku mogao bi lako zaključiti da njegov pacifizam i njegova ljubav do slobode vode nužno k antifašizmu. Ali Anianteu se to pomanjkanje logike može oprostiti. On se odgojio u fašističkoj Italiji, gdje se ne cijeni logika.

Dragovan Sepić.

INTERESANTNI DETALJI O PROPADANJU TRGOVINE I KULTURE U ITALIJI

Zašto propadaju antikvarne trgovine u Italiji?

Trst, augusta 1933. — Poznato je, da je u Italiji ranije cvalo trgovanje antikvitetima svih vrsta. U posljednje vrijeme u općoj krizi, koju je izazvao u Italiji fašizam propala je gotovo sasvim i ta trgovina. Uništile su je razne sindikalističke mjere i veliki porezi. To nije naša proizvodna tvrdnja, nego smo tu informaciju crpili u jednom listu, koji izlazi još i sada u Italiji. U listu »Cimento«, reviji za lijepe umjetnosti, koja izlazi u Napulju, u broju od februara 1933 piše: »Antikvarna trgovina, poslije jednog stoljeća slavnog života, koja je bila ponos i karakteristika talijanske nacije, nestaje naglo zbog mnogih teških razloga, od kojih se mnogi vezuju na zakone države. Dalje se u tom članku kaže, da je od tri stotine trgovina, koje su bile prijavljene u sindikalne organizacije za antikvarne trgovine pred par godina, ostalo ih danas tek oko stotinu. Istraživanjem u najvažnijim centrima konstatovalo se, da je od dvije stotine stotinet tih trgovina propalo zbog prevelikog poreza. Tako kaže revija »Cimento«. To je, kaže ta revija, glavni uzrok, neozdravljiva bolest, rak rana, koja izgrizava sve dobre namjere svaku vitalnost danas u Italiji. Kroz jedno stoljeće dolazilo je u Italiju zlato u rijekama, ne u milijunima, nego u milijardima, baš za starine, a sad je to propalo, uništeno je narodno bogastvo, kao da ga je tuča pobila. Tako piše talijanska revija i na to ne treba ništa nadodati, nego samo uzeti i ovo kao znak novog blagostanja, koje je fašizam donio Italiji.

PROMET STRANACA U ITALIJI U STALNOM PADANJU

Trst, augusta 1933. — Stručni list »L'Albergo in Italia« donosi statistike o poslovanju svih talijanskih hotela od 1926 do 1933. Prema tim statistikama vidimo, da je srednja okupacija soba u talijanskim hotelima padala u procentima iz godine u godinu ovako: 1926 50 posto, 1927 46; 1929 42; 1929 40; 1930 35; 1932 30 posto.

STRAHOVITA BIJEDA I GLAD U TRENTU

Trst, augusta 1933. — Iz Trenta stizavaju vijesta, da tamo vlada strahovita glad i mizerija. Na dnevnom su redu razbojstva i krađe. U trgovine (one, koje nisu pale pod stečaj...) događaju se provale svake noći. U okolici su opljačkani svi kokošinji. U kradju su se dali mnogi nezaposleni, koji moraju da na neki način spasavaju svoje živote. Neki dan je ulovljen kad je pljačkao jedan kokošinjac čak jedan inženjer i fašista »della prima ora« neki Taberna i taj je događaj izazvao mnogo značajnih komentara. Svakako ovo ilustruje najbolje prilike, koje tamo vladaju.

PROMOCIJA

Ljubljana, avgusta 1933. (Agis). Naš rojak Ivan Baša, doma iz Sp. Bitenji pri Premu je promoviral na kmetijski visoki šoli v Perugi. Čestitamo!

DAR ISTARSKIM IZBJEGLICAMA

Gospodja Turel, supruga banovinskog činovnika u Zagrebu, obdarila je par istarskih omladinaca sa više komada robe, pa se tom prilikom gospodji dobra srca najljepše zahvaljujemo. — Omladinska sekcija

Naša sela i gradići

LINDAR

Na istočnoj strani pazinske kotline diže se povisoki brežuljak, obrašten na svojoj glavici lijepom borovom šumicom. Nekako u sredini te šumice, na malom plato-u nalazi se groblje gradića Lindara, Sv. Martina. Cijeli je brežuljak zapravo jedna niska visoravan, koja se prema sjeveru strmo ruši u pazinsku uvalu »pazinski luge«, a prema jugu se dalje nastavlja prema žminju. Sa one zelene glavice, Sv. Martina, otvara se prekrasan pogled na grad Pazin »Srce Istre« sa svojim starodrevnim dvorcem »Kastelom« i sa surim ovisokim zvonikom. Prođe li se kroz tu šumicu prema istoku, otvara se široki pogled na pazinsku uvalu, a po sredini uvale blijeska se srebrnasta vrpca; to je pazinska »Fojba«. Rijeka »Fojba« izvire negdje ispod Boruta, teče kroz lug i izliva se u pazinsku jamu, a neki znaju je kao da govore da Fojba pod zemljom dalje teče kroz cijelu zapadnu Istru sve do mora i ulazi u nj na malenom zaljevu »Lim-us«. Lim, pokraj Rovinja, se naime, po pričanju ljudi iz onoga kraja- neko vrijeme iza kakve veće poplave Fojbe osjetljivo zamuti, pa bi to imao biti znak, da Fojba kroz jamu dalje podzemno produžuje tok sve do mora. Lim se zamuti nekoliko dana poslije poplave, a to vrijeme treba Fojba da dospje podzemno do mora. Fojba bi dakle bila rijeka ponornica. Dalje seže pogled daleko preko malo nižih brežuljaka prema sjeveru, i među ostalim jasno se vide gradići Grimalda i Vizinada, a podalje Motovun; prema sjeverozistoku i istočnoj horizont je omeđen gorom »Učkom«, prema jugozistoku »Malom Učkom«, a između male Učke i Sisol brda otvoren je pogled na otok Cres. Vidik sa Lindara je vrlo opsežan; vidi se cijela srednja Istra i dalje, a u vrijeme rata čak se za vedrih noći vidjevalo obdeske tobovske vatre na sočkoj fronti.

Gradić Lindar ima naravski kao i većina istarskih gradića karakteristične ostatke ruševina iz srednjovjekovnog feudalnog doba. Na sjeverozistoku, gdje se najstrmije ruši u uvalu, dižu se dvije kule valjkastog oblika. U jednoj od tih kula stoji još i dandanas top: »Lindarski top« sa svojom »herojskom« historijom.

Kao malo dijete slušao sam za dugih zimskih večeri, uz »pjevanje« bure u dimnjaku, »kako se »oneti« uz »bukalju« (vrč) razgovaraju, poredani oko ognjišta, sjedeći na klupama sa unučićima među koljenima, o davnim događajima, a među njima i o napoleonskim vremenima, u kojima je i lindarski top igrao ulogu. Stariji pričaju, kako je bila sakupljena vojska, u kojoj su uz nekoliko regularnih vojnika ondašnjih vlastelina, odlučnu ulogu igrali seljaci oboružani nekoji sa starim puškama, a većina drvenim kijačama, lopatama i drugim seljačkim alatom. Jedna se ovakova grupa sakupila jugozapadno grada Pazina na »Kamuzovom bregu« uz cestu, koja je vodila iz Papina u Beram. Pokraj brda nalazila se tridesetak metara široka lokva, u koju su Francuzi uplašeni na pogled toliko oboružanih ljudi, a da pravi sastav i njihovu vojničku snagu nisu znali, već su mislili da imaju pred sobom veću regularnu vojsku, pobacali nekoliko topova i većinu topovskih kugla kako ne bi sve to dopalo neprijatelju u ruke.

I u pazinsku jamu bilo je pobacano topovskih kugla, pa su ove iz jame i one iz lokve kasnije pokupljene i sve je to složeno na spomeniku pred franjevačkim samostanom u Pazinu. Ovakve vojske oboružanih seljaka sakupljale su se i po ostalim brežuljcima, pa je jedna takova bila sakupljena i u gradiću Lindaru. Ta je vojska pod zapovjedništvom kapetana Lazarića uz »gromove« lindarskog topa junački odbila napadaj Francuza i dalje ih tjerala. Za uspomenu namjeravalo se nekoliko godina prije rata da se sagradi kameni spomenik sa mramornom pločom na uspomenu junačkom kapetanu Lazariću. Ali nije ništa učinjeno, premda je kamenje već doveženo i uređeno, pa i danas tamo leži.

PRIMORSKI AKADEMIČARI U NOVOM SADU

Velike manifestacije za jugoslovensku Istru

Novi Sad, augusta 1933. Cim su se među članovima novosadske »Istre« pronijele prve vijesti o dolasku naših akademičara iz Ljubljane, nastalo je među njima oduševljenje i svako se stavio na raspoloženje odboru za doček, kako bi akademičarima boravak u Novom Sadu bio što ljepši i ugodniji.

Vijest, da dolaze akademičari iz Istre, Trsta i Goričke, brzo se raširila po cijelom Novom Sadu, te su pojedina društva već nekoliko dana unaprijed rezervisala mjesta i obračali se za informacije kancelariji društva »Istra«. Novosadske radnje i stubovi bili su izljepljeni ukusnim plakatima, a osim toga »Istra« jer štampala par hiljada letaka, koji su se u oči dolaska akademičara dijelili po glavnim ulicama. Sve je to izazvalo veliku pažnju i interesovanje novosadske publike.

Dolazak akademičara bio je najavljen za srijedu 9. o. m. u 13.50, ali uslijed nekih zapreka, odgodili su brzolavno svoj dolazak i stigli su iz Osijeka preko Sombora na večer u 19.33. Na peronu bio je sakupljen veliki broj novosadskih Istrana i Primoraca sa svojim familijama, na čelu sa Upravom.

Nakon srdačnog prijema i pozdrava te upoznavanja, formirala se povorka, koja je uz pjesmu i ključujući jugoslovenskoj Istri krenula u grad.

Kako je u to doba bilo na ulicama mnoštvo svijeta, to je građanstvo poklicima pozdravljalo povorku i odazivalo se poklicima. Povorka se zaustavila pred muškom gimnazijom, gdje su akademičari otišli. Nakon zajedničke večere, tačno u 9 sati otišli su akademičari prema mjestu, gdje se imao održati program.

Najveća ljetna bašta u Novom Sadu, »Dva Andjela« bila je već davno prepuna. Prema informacijama, koje smo primili od hotelijera, može bašta da primi i preko 800 ljudi. No kako su svi stolovi bili zauzeti, a svaki kutić iskorišten i načičkan gostima, računalo se da je bilo sakupljeno preko 1000 duša. Nažalost ova velika bašta bila je premalena da primi još veći broj ljudi, te je više stotina ljudi moralo da se vrati. Da je prostor bio još jednom tako velik, bio bi premalen, takav je odziv bio, te se u prvi mah nismo mogli ni snaći.

Odmah zatim stupio je na pozornicu tajnik »Istre« g. Lujo Juričić, koji je u svom vatrenom govoru najprije pozdravio akademičare zaželivši im dobrodošlicu. Pozdravljajući Omladinu Narodne Odbrane te sva novosadska nacionalna, kulturna, pjevačka, humana i viteška društva. Pozdravljajući građanstvo Novog Sada i Petrovaradina i najzad novosadske Istrane i članove iz provincije. Iznasila cilj turneje naših akademičara, i ističe, da neka današnje veče bude posvećeno braći onkraj granica, koja pruža ruke prema istoku i očekuje slobodu. Prekidan je čestim poklicima jugoslovenskoj Istri. Zahvalivši se na tako silnom odzivu završio je svoj govor poklikom, koji je oduševljeno prihvatila mnogobrojna publika.

Iza g. Juričića govorio je vodja ekskurzije g. Zvonko Mrmolja koji se takodjer u vrlo lijepom govoru zahvaljuje na bratskom prijemu te iznasa cilj njihovog putovanja. Nagradjen je burnim pljeskom.

Pjevački zbor akademičara otpjevao je zatim »Istarsku himnu« od Brajše, koja se prvi put čula u Novom Sadu, a saslušana je sa najvećom pažnjom i poštošću.

Pjevanje akademičara vrlo se sviđjelo publici, koja ih je nagradila pljeskom. Otpjevali su još nekoliko pjesama, na zadovoljstvo publike, koja je bila očarana ljepotom pjesme. Pjevači su nastupili u više tačaka i pjevali mnoge istarske, slovenačke i koruške narodne i umjetničke pjesme. U jednoj tački istakli su se tenor i bariton, koji su otpjevali nekoliko pjesama solo.

Da bi program bio obilniji, nastupila su i istarska djeca iz Novog Sada raznim deklamacijama.

Istakli su se Marica Crnobori, koja se je na zahtjev publike morala nekoliko puta pojaviti na pozornici. Eleonora Rosanda je upravo divno izvela svoju tačku, a mali Perica Crnobori zadivio je slušatelje.

Lindarski top je izvršivši svoju herojsku misiju mirovao, sunčao se i pomalo rdjavio, dok se nije opet našla zgoda, u kojoj bi se opet imao proslaviti. Nekoliko godina prije rata 1906 i 1907 dovršen je novi lindarski zvonik, pa je po općem običaju trebalo proslaviti taj krupan događaj. Priredjena je zabava, slavio se »likve«. Na programu je dakako bilo da i stari top pošteno zagrmi, kako bi cijela okolina znala za važan događaj. Naravno hitac topa dolazi kao zaključak na koncu. U najboljem raspoloženju građana netko predložio (možda je imao kakovu ličnu stvar), da se u top umetne dugačka debela motka (hlod, prečka preko sijenom napunjenih kola) i da se naperi na jedno selo u Zareču na prisoju nasuprotnog brežuljka preko uvale. No dobro se nabijeni top uz silan prasak raznesao i teški su komadi letjeli u dolinu, a jedan komad, par kilograma težak, imamo i mi kod kuće.

Radi svoga zgodnog položaja na brežuljku sa opsežnim vidikom, radi čistog i svježeg zraka, sa ugodnim vje-

Zatim je g. Ivan Rudolf, profesor trg. akademije u Ljubljani održao vrlo do-kumentovan govor na slovenačkom jeziku.

Govorio je vrlo lijepo, da ga je svatko mogao razumjeti. Iznio je statističke podatke o nasilju fašističkih vlasti nad našim narodom. Često je prekidao poklicima ogorčenja. Uz buran pliesak i poklike završio je svoj govor, koji je ostavio na sve dubok utisak. Ponovo nastupaju pjevači, koji svojim izabranim pjesmama oduševljavaju prisutne. Izgleda da su neumorni, jer pjevaju skoro neprekidno.

Nakon kraćeg odmora pojavljuje se g. Marin Glavina, član novosadske »Istre« i drži kratak govor,

ali zato vrlo temperamentan, vatren i dirljiv, koji izazivlje buru oduševljenja i poklika.

Program se završio oko 1 sat poslije pola noći, nakon čega se razvila prava narodna zabava sa igrankom. Akademičari, pomješani sa članovima »Istre«, te ostalom publikom, pjevali su i nadalje. Tek u zoru počeo se narod razilaziti.

Prema pričanju Novosadjana, malo koja priredba je bila tako posjećena kao i ova istarska, što je za Novi Sad događaj, a za novosadsku »Istru« vanredan uspjeh.

Program večeri bio je izvrstan i obilan. Akademičari doživjeli su na svojoj turneji u Novom Sadu vanredan uspjeh, upravo triumfalno. Prema odzivu i raspoloženju imala je ova priredba karakter jedne velike nacionalne manifestacije namijenjene braći u Istri, Trstu i Gorici.

Iako smo još dan pred tom večeri strepili za uspjeh, obzirom na to što je ista uslijedila sredinom nedjelje, ostali smo upravo zapanjeni i iznenadjeni, kad smo sa akademičarima ušli u baštu i vidjeli tako ogroman odziv Novosadjana, da smo se jedva dogurali do bine.

Sutradan do podne razgledali su akademičari Novi Sad,

a nekoji otišli na novosadski »štrand« da se okupaju u Dunavu. Prije polaska sastali smo se kod gazda Krune u Dalmatinskom podrumu, gdje smo, osvježavajući se opolom i »bevandom« čekali na polazak. I tu su akademičari otpjevali nekoliko pjesama, što je privuklo pažnju mnoštva svijeta, koje se sakupilo, jer su htjeli, da još jednom čuju našu umiljatu i lijepu pjesmu.

Oproštaj na željezničkoj stanici bio je srdačan i dirljiv, dok nije vlak napokon u 16.47 krenuo prema Beogradu.

Mi u Novom Sadu smo više nego zadovoljni i ushićeni današnjim uspjehom. Svako priznanje i hvala odboru, koji je u organizaciju te večeri uložio mnogo truda i postarao se za sve, kako bi akademičarima boravak u Novom Sadu bio što ugodniji. Nadamo se, da su i akademičari sa uspjehom zadovoljni, te da će im Novi Sad dugo ostati u pameti.

Zahvaliti se moramo i Omladini Narodne Odbrane, koja je na čelu sa gg. Longinovićem i Radulovićem došla na priredbu sa vrlo velikim brojem članova. Muzičko društvo odazvalo se takodjer u velikom broju, a učesnici Sokolskog prosvjetnog tečaja u Novom Sadu, njih oko 70 došli su korporativno. Nacionalna omladina »Karađorđe« bila je takodjer brojno zastupljena, kao i sva novosadska udruženja. — Svima neka je bratska hvala! Novosadskim Istranima, koji su se bez iznimke odazvali korporativno neka je takodjer hvala, jer su time ponova pokazali svoju svijest i disciplinu!

Napomenuti valja, da je za vrijeme izvođenja programa sakupljena lijepa svota dobrovoljnih priloga, koja je uručena vodstvu ekskurzije.

Svima neka je hvala, a naročito g. Dr. Milanu Matiću, advokatu koji zauzet poslom, nije mogao doći, već je akademičarima poslao pismeni pozdrav i svoj prilog od Din 100.—

Zaista, mi u Novom Sadu smo ushićeni ne samo pjesmom, koju smo čuli od naših akademičara, već i samim uspjehom, što nam uliva još više volje za rad i izvodjenje našeg programa, koji smo si stavili u zadatak. Akademičarima želimo na njihovom daljnjem putovanju najbolji uspjeh, te da se sjele braće u Novom Sadu, koja ih je tako srdačno dočekala.

Barba Lujo.

trićem i promajom, Lindar je vrlo zgodno izletišta, pa je na taj način uz pomoć i brigu domaće inteligencije postao kulturno žarište za srednju Istru. Lindarci, poznati koreniti narodnjaci znali su k sebi gore dovuci i pazinsku inteligenciju i zato nije smjela tvrdnja da je Lindar i pored blizine Pazina, a zapravo baš zbog te blizine, bio pred ratom središte nacionalnog rada u srednjoj Istri. Imao je kao i ostali gradići svoju posujlnicu. Lindarci su znali izrabiti svaku priliku, kako bi se u Lindaru održala kakva narodna svečanost.

Na Mohorovo, na godišnji sajam gradića Lindara, svjesni bi rodoljubi pozvali braću Sokolove i tad bi se uz vježbe kršnih potomaka Velog Jože, uz pjevanje narodnih himna i domaćih, lokalnih popjevaka gradić Lindar sav napunjava srećom i veseljem, i ponosno gledao na okolne brežuljke, sa zelenim šumicama, među kojima su bijele male kućice, koje napunjavu mlinom i životom inače gole, kamenite glavice istarskih brežuljaka. Danas je — dru-gačije...

VELIKI USPEHI PROPAGANDNE EKSKURZIJE AKADEMIKOV IZ LJUBLJANE

Beograd, 12 augusta 1933. — »Istra« je že većkrat poročala o nameravanom propagandnem potovanju primorskih akademikov po mestih Jugoslavije. V nedeljo ponoči se je podala 21 članov broječa skupina proti Slavonskemu Brodu, kjer je bil napovedan prvi nastop. Sprejem na kolodvoru je bil nad vse prisrčen, čeprav ni bil čas niti malo primeren zato. Po kratkem počitku in po razgledu mesta, se je vršila zvečer v hotelu pri »Lovcu« na vrtu prireditev. Vrt je bil za vse občinstvo, ki je hotelo prisostvovati prireditvi še daleč premajhen in mnogo se jih je moralo vrniti, ali pa so bili prisiljeni poslušati od zunaj. Računa se, da je bilo prisotnih do tisoč ljudi. Burno pozdravljen je pozdravil vse prisotne vodja ekskurzije, za njim pa je nastopil pevski zbor, ki šteje 12 izvežbanih glasov z dvemj solisti. Kot uvod so zapeli istrsko himno »Predobri Božel«. Ostali program pa je obsegal izbor slovenskih umetnih in narodnih pesmi, ki jih je občinstvo sprejelo z nepopisnim navdušenjem. Od narodnih pesmi so bili zbrani zlasti naši goriški, kraški in koroški motivi. Med sporedom je podal starešina, ki potuje z ekskurzijo, lepo in izčrpno sliko o stanju naše manjšine v Italiji, kar se je vseh globoko dojmilo. Ljudstvo se kar ni moglo ločiti in je ponovno zahtevalo še naših pesmi, ki so jih pevci rade volje zapeli, kljub utrujenosti in kljub nadaljni poti, ki jih je čakala. Večer je moralno in gmotno uspel preko pričakovanja. — Pred prireditvijo se je vršila v posebni sobi slavnostna seja delegatov vseh kulturnih in narodnoobrambenih društev, ob prisotnosti delegatov kluba. Tu je podal sliko o položaju manjšine starešina in pozval vse delegate, da polagajo svojo največjo pažnju vedno na ta naš del zaslužnjenega naroda. — Organizacijo izleta je vodilo društvo »Istra«, ki je jako močno. Zlasti so šli na roko izletnikom gg. prof. Čuk, ki je razkazoval mesto, podpor. Sone Zoran, ki je preskrbel prenočišča in preds. društva »Istre« sodnik Benažič, ki je vodil vse priprave in kateremu gre vsa zahvala za uspeh. Od uspeha, ki so ga doživeli, navdušeni, so se odpeljali v Osijek, kjer so doživeli na dosadanem potovanju višek uspeha. Tako lepega sprejema, tako lepo organiziranega bivanja in prireditve ter tako prisrčnega in težkega slovesa niso pričakovali, vsi so si po odhodu želeli samo to, da se v to mesto še enkrat vrnejo. Prireditve, ki se je razvila v pravo manifestacijo za našo zaslužnjeno domovino, je uspela nad vsako pričakovanje. Kolonija emigrantov je tu zelo velika in ima svoje društvo pod predstvom g. Zadnika, ki je ustanovitelj društva. Večer je vodil preds. Jugoslovske Matice g. Hinko Sirovatka, ki je v lepem govoru pozdravil goste in jim želel dobrodošlico. Za njim so nastopili pevci ter govorniki kluba. Vmes pa so pozdravili goste z lepimi besedami spominjačoč se bratov v robstvu gospodje Petrovič Dimitrije v imenu sokolske župe, prof. Ipsić v imenu Jadr. Straže, v imenu osijskih žen pa gospa Slava Kovalska. Slovenska pesem je vse navdušila, domači emigranti pa so se kmalu znašli v bratskih razgovorih z znanci izletniki. Nikjer ni bilo slovo tako težko in prisrčno kot ravno tu. Dekleta so je prišla poslovit na kolodvor in vsakdo je odšel z lepim rdečim nageljkom.

Prihodnja postaja je bila Novi Sad. Tudi tu je bil sprejem in bivanje nad vse prijetno. Uspeh prireditve je bil preko pričakovanja velik. Dočim je prisostvovalo v Osijeku večeru nad 1200 ljudi, je bil tu poseet nekoliko manjši, a za razmere nad pričakovanje velik. Poleg gostov so nastopili tudi domači, tako mala Marica Crnobori z deklamacijo »Pesma zarobljenih«. Rosanda Eleonora z »Molbo malih Istrana« ter mali Perica Crnobori z deklamacijo »Veliko je more...« Govoril pa je istrski rojak dr. Mate Glavina, preds. društva »Istre«. Vsa zahvala za organizacijo pa gre gotovo g. Jurišiću, ki se je trudil nad vse, da so imeli gostje čim lepše bivanje.

Sedaj se mude izletniki v Beogradu, kjer so večeraj nastopili v radiu, danes zvečer, pa so gostje Jadr. Straže. V nedeljo bodo odpotovali dopolne na Avalo, popolne pa v Kragujevac, kjer se pripravlja velik sprejem. O tem pa drugič.

S tem je nekako končan prvi del ekskurzije. En pogled nazaj nam nudi sliko, ki jo ob odhodu nismo pričakovali. Vsekakor so, ko bo potovanje končano, lažje govoriti o vsem kot danes, ko smo v sredi dogodkov in v nekakem presečenju od vsega, kar se okoli nas godi.

ž. i.

KOMEMORACIJA BLAGOPOKOJNOG Prof. VJEKOSLAVA SPINČIČA U NEW-YORKU

Prisustvujući kao članica mjesečnoj sjednici »Jugoslovenskog Sokola u New-Yorku, ostah nemalno dirnuta, kad je već pri kraju sjednice, prof. Pavao Perić, zamjenik vodje Sokola u N. Y., izrekao govor o životu i djelovanju jednog od najvećih istarskih prvaka, neumrlag narodnog borca prof. Vjekoslava Spinčića, završivši poklikom »Slava mu!«, našto je dvoranom zaorl jednodušni usklik »Slava«.

Ja kao Istranka i u opće Jugoslavenka, shvatila sam to lijepo, pohvalno geslo prof. Perića, koji je htio, da na taj način oda počast smrti našem Velikanu. Zahvalna sam mu i zato, što smo se time i mi u tome dalekome svijetu, bar donekle odužili uspomeni, koja će u našim srcima ostati trajna. — Mary Vidošić.

Djeci za školu — cipele Bata

NOVI JUGOSLOVENSKI POSLANIK U RIMU G. JOVAN DUČIĆ

Ukazom Nj. V. Kralja od 10. VIII. o. g. na predlog ministra vanjskih poslova Bogoljuba Jevtića, imenovan je za poslanika Jugoslavije u Rimu Jovan Dučić, do sada poslanik Jugoslavije u Budimpešti.

Novi jugoslovenski poslanik u Rimu rodio se 1871 u Trebinju, ali je već prije rata prešao u Srbiju te stupio u diplomatsku službu. Za vrijeme balkanskih ratova bio je poslanik Srbije u Sofiji i tajnik poslanstva u Rimu. Poslije svjetskog rata bio je neko vrijeme tajnik poslanstva u Ateni, a zatim je imenovan za savjetnika poslanstva u Madridu. Kasnije je ponovno premješten u Atenu, gdje je ostao do g. 1925. Od g. 1925 do 1926 bio je jugoslovenski stalni delegat kod Lige Naroda. Zatim je imenovan za opunomoćenog ministra u Kairu, gdje je ostao do 1931, kad je imenovan za poslanika u Budimpešti. — Jovan Dučić je poznati pjesnik i pisac.

KONCERTAT KLUBA PRIMORSKIH AKADEMIKOV IZ LJUBLJANE U SLAV. BRODU.

Na prolazu na svoju ferijalnu ekskurziju kroz Dunavsku, Moravsku, Zetsku i Primorsku banovinu, održao je dne 7 o. m. na večer u bašči restauracije kod »Lovra« u Slav Brodu klub akademikara iz Istre, Trsta i Gorice, koji studiraju u Ljubljani — koncertno veče sa propagandnim predavanjima.

Prije koncerta održana je konferencija sa predstavnicima svih mjesnih kulturno-prosvjetnih i nacionalnih društava, na kojoj je referirao o stanju našeg naroda u Jul. Krajinu prof. Rudolf.

Goste je pozdravio g. Mirmolja, a za vrijeme pauze održao je propagandno predavanje prof. g. Rudolf.

Koncertat je od mjesnog gradjanstva bio odlično posjeđen, tako da mnogo posjetilaca nije moglo mjestu dobiti, pa su koncertat slušali sa ulice. U velikom broju su koncertat posjetili ovdajšnji Istrani i Slovenci, kojih ima u Brodu mnogo.

Koncertat je odlično uspio i u materijalnom i u moralnom pogledu, tako da su naši akademikari napustili Brod vrlo zadovoljni zahvaljujuć na postignutom uspjehu ovdajšnjem društvu »Istrac«, koje je povelu veliku propagandu za njihov nastup u mjestu.

IZ SEKCIJE ZA MEDJUSOBNU POMOĆ ČLANOVA DRUŠTVA »ISTRA« U ZAGREBU.

Na sjednici poslovnog odbora dne 5 o. m. primljeni su za članove posmrtnog, bolesničkog i neuposleničkog kola Dr. I. Ražem, J. Domaćin, Dr. F. Brnčić, za članove posmrtnog kola Fr. Buić, za članove kola neuposlenih: M. Rojnić i J. Flego, time da im se članstvo računa od 1. I. 1933.

Umoljavaju se članovi, koji su potpisali pristupnice, da izvole uplatiti svoje doprinose, kako bi ih Sekcija mogla primiti za redovite članove.

Upozorava se i ostalo članstvo »Istre« na blagodat koju im pruža ova Sekcija te se stoga preporuča, da se u vlastitom interesu u istu začlane. — Poslovni odbor.

SLAVLJE U KUĆI DRA SKALJERA.

Naš poznati nacionalni borac iz predratnog vremena, aktivni revolucioner za vrijeme rata i prestavnik jugoslovenstva u prevratnim danima u Pulji g. dr. Skaljer, sada pretsjednik naše organizacije u Subotici, proslavio je na Sv. Lovru dne 10 o. m. ne samo svoj imendan i rođendan, nego i dvadeset i pet godišnjicu vjenčanja, a istoga dana obavljene su i zaruke kćerke dra Skaljera gdjice Vesne, studentice prava u Zagrebu s gosp. Božidarom Raceom, kandidatom Visoke ekonomsko-komercijalne škole u Zagrebu, što je još i uvećalo tu domaću slavu u kući Skaljer. Slavljenicima su ovom prilikom čestitali članovi upravnog odbora društva »Istra—Trst—Gorica« u Subotici, u ime cjelokupnog članstva, s toplom željom za dugi život u zdravlju, sreći i zadovoljstvu. — (B. M.-é).

Redakcija »Istre« pridružuje se sa svoje strane čestitkama i dobrim željama.

NAŠI U AMERICI

Osmi godišnji izlet društva »Jurina i Franina« u Hobokenu Rad istarskog društva »Bratsko Složno« u Philadelphiji

Hoboken, jula 1933. Ovogodišnji izlet (piknik) našeg istarskog dob. i zab. društva »Jurina i Franina« (sa sjedištem u Hobokenu, državi New Jersey) u nedjelju, dne 16. jula u North Bergen, N. J., prošao je u najboljem raspoloženju, a sa moralnog i materijalnog gledišta nadmašio svako očekivanje.

Novo istarsko »Bratsko Složno« društvo iz Philadelphije nije uzmanjkalo, da usprkos kiše, koja je lijevala ko iz kabla sve do nekih 2—3 sata poslije podne, dodje čak iz Pennsylvanije svojoj braći u pohode i sudjeluje izletu sa nekih četrdeset, ako ne i više, članova. Kad sam već kod toga hoću da rečem par riječi o potonjem i time otokrijem valjan rad naših čestitih Istrana obitavajućih u Philadelphiji.

To je »Bratsko Složno« društvo, jedino takve vrsti u Philadelphiji, ustrojeno početkom ove godine, a broji već sada preko dvije stotine i pedeset članova. Sve sami sinovi i kćerke našeg plavog Jadrana...

Osnutku tog društva, koje se podiglo raspadom starog »Austrijsko Primorskog«, najvećma su doprinijeli sljedeći: Društveni pretsjednik g. Andre Kožul i njegova gospodja požrtvovni g. i gdja Anton Tominić (ovi se pogotovo ističu svojom aktivnošću u radu za podizanje društva i neopisivom dobrotom i gostoprimstvom), zatim vrijedna obitelj Jeletić, pa vrlo aktivna gospodja Marija Markulin, koja je vatrena rodoljubkinja i g. Grzin. Svi iz našeg lijepog, ubavog mjesianca i biser Jadrana — Lovrana. Istaknuli se tom prigodom, kao što uvijek, i naši dobro poznati rodoljubi u philadelphijskoj koloniji t. j. gg. Miro Bašić i Kuzma Dobrila iz naše lijepe, nama nesudjene domovine Jugoslavije (rodno im je mjesto Draga Bakarska na Primorju) i još bezbroj drugih. Zaslugom tih vrijednih ljudi, koji se neumorno latije posla, niklo je to simpatično nacionalno društvo, koje je već sada u punom zamahu razvitka i cvata... Samo tako složno naprijed moja

draga istarska braćo, jer »Slogom rastu male stvari, a nesloga sve pokvari«.

Izletu je prisustvovalo takodjer više drugih reprezentanata naših ovdajšnjih društava. I tako se u živahnim i veselim društvancu plesalo i zabavljalo sve do kasno u noć. Kao što po svim našim proslavama nije niti tu izostala istarska narodna pjesma, koja je još uvijek najveća »slabost« (rekao bi Amerikanac »weakness«) naših rodoljuba. Orila se pogotovo ona: »Stari dome oca moga« i »Sliku naše mile Istre«, koje je pjesme uglazbio naš poznati istarski glazbenik g. Ivan Matetić iz Opatije — (moj nekadanji nezaboravni učitelj). Nije uzmanjkala, razumljivo je, ni ona naša popularna popjevka »Ti si Milko moja«...

Što da govorim o glazbi, koja je svirala za ples? Petorica njih sve sami mladi Poljančani, koji su najviše sami, svojom željeznom voljom, obdareni za glazbu, naučili svirati inastupili tom prigodom za prvi put u javnosti... Povodom »valcera« koje su naši glazbenici izveli i sa onim lijepim, starinskim taktom, sve je plesalo... Staro i mlado. Na svim se licima izražavala neka posebna radost... Naši su stariji bili zanešeni uspomena prošlih davno provedenih dana minule mladosti na rodnoj grudi... (I meni su, naprosto, promatrajući ih, udarile suze na oči...)

Oko jedanaest sati na večer ispratismo naše posjetioce iz Philadelphije sa harmonikom do omnibus, s kojim su imali, da krenu, a oko pola noći razidjismo se svojim kućama, u želji, da se tako jedna zabava obnovi u čim skorijoj budućnosti... I time eto završismo jedan drugi, nezaboravni istarski dan u dalekome tome svijetu.

Neka je svaka hvala i čast »Složnom Bratskom« društvu za njihov lijep i hvalevrijedan bratski posjet, a našim mladim »muzikantima« želimo mnogo uspjeha u njihovom lijepom nastojanju. Dao Bog, bili nama Istranima na čast. Mary Vidošić.

Naša kulturna kronika

NAŠI PJESNICI U ZAGREBAČKOJ KRITICI

U reviji »15 dana« izašla je kritika novijih zbirki pjesama. Među ostalim govori se i o našima: Grudnovoj i Faturu. Pisac nije kod Grudnove mogao da shvati krašku tugu, ali inače ima dobrih opažanja. Piše:

Lirika Dore Grudnove »Rdeće kame- lije«, dokazuje ponovno, kako žene uglavnom vole pisati o erotici, ali i kako ta erotika može biti topla i diskretno fina:

Zdaj sedla bi k nogam ti kot otrok, prižela glavo tesno na kolena tvoja, da bi čutila dvoje toplih rok...

Kao Desanka Maksimovičeva i Dora Piličkovičeva, Grudnova je kroz čitavu knjigu (koja je, uzgred rečeno, vrlo lijepo opremljena) tužna i plačljiva. Jeseni štimgung, samoča, bolešt i oblačne večeri, kad su žene, ako su same, uvijek dobre, dominiraju u »Rdećim kamelijama« i daju im ispovjedački, tugaljivi i intimno-subjektivni karakter:

Ti pišem, ker je žalost v srcu mojem. Na zemljo mrak jesenski tiho lega, nemirna misel k tebi išče, bega — že dan prelij se je v večer prosojen.

Ima u zbirci pjesma »O reci le«, odlična za svaku antologiju ljubavne lirike:

Saj dva človeka sva samo. Kaj tak težko je v roko seči, pogled iskren oko v oko? O, skromen, skromen je moj sen o sreči!

Ne mogu, kad citiram već na slovenskom, a da ne spomenem vanrednu lirsku pjesmu Bogomila Fatura »Krasotica pomladna noć«, koja doduše nema veze s lirikom Dore Grudnove, ali donosi toliko blistavog proljeća i savršenog lirskog oduhlovljenja, da je ne mogu mimoći:

Krasotica pomladna noć pred mojim oknom se skriva, stopil bi k njej, poželjiv in vroč, in jo poljubil na lica —

Krasotica pomladna noć v halji čisto brez šiva, strgal bi zlato haljo z nje, pa mi ni moč...

Inače je Bogumil Fatur štampao u prvih šest brojeva »Slobodnosti«, gdje je izašla i ova pjesma, čitav ciklus lirike, od koje će mnoge ući u svaku antologiju (»Petrica«, »Iskrenost« i dr.).

† MIROSLAV NABERGOJ

U Sušaku je nakon duge i teške bolesti u 56 godini života umro u nedjelju (13 o. m.) poslije podne Miroslav Nabergoj. Obitelj Nabergoj poznata je medju emigrantima iz Julijske Krajine jer je pokojnik svagdje gdje je bio nastanjen (u Mariboru, Sušaku) bio svijestan član emigrantskih i nacionalnih društava u Julijskoj Krajini i u emigraciji (Sokola, Jugoslovenske Matice) te je — dok je obitelj bila u boljim prili-

kama — i materijalno podupirao nastojanja tih društava. Pokojni Nabergoj ostavlja iza sebe udovicu Mariju, sina i tri kćeri, medju njima studenticu Zoru (Članicu Istarskog akademskog kluba). Pogreb je obavljen na trsatskom groblju na sam dan Velike Gospe. Prisustvovala je rodbina, znanci i veći broj Istrana nastanjenih na Sušaku. Pokoj vječni pokojniku, a porodici saučestje!

V SPOMIN NEPOZABNEMU PRIJATELJU IVANU RAVBARJU upok. šolskem upravitelju na Crešnjicah nad Celjem

Spoznala sva se v zgodni mladosti na koprškem učiteljsku in od takrat sva si bila vedno najboljša prijateljca. Po naših izbornih vzhajteljih, kakor so bili Revelante, posebno pa še Spinčič in Franković, ki sta nas s svojimi nacionalnimi idejami kar užigala, sva zrasla v istih nazorih ter se na podlagi teh kot bližnja kolega na kršnem Krasu še nadalje drug drugega izpopolnjevala. In tisto življenje v naši, sedaj tako tužni domovini, je bilo lepo. Živelj nismo samo zato, da bi jedlj in pilj, pač pa smo skrbeli tudi za blagor našega ljudstva povsod, kjer kolj smo mogli. Naši tačasni tovariši so bili vrli rodoljubi i v njihovi družbi smo preživeli marsikatero prijetno uro. Takrat so nastajale na Krasu čitalnice, narodni domi i pevška društva, kasneje se je pojavljala Sokol in vse je zrljo z velikim zanimanjem v boljšo bodočnost. — Tako sva živela v bližini 10 let, potem si pa odšel na Štajersko, kjer si učiteljeval nad 20 let na Crešnjicah. Kot dobrega in vestnega učitelja so te radi imeli otroci, strarjšj in tvoji novi kolegi. Za vsakega si imel dobro in modro besedo, v družbi pa si bil zgovoren in preobilni vir tvojih kraških dogodljajev in dovtipov tj ni nikoli usahnil. Poseben dar si imel za spoznavanje človeške duše in značajev in ko si slikal naše primorske Kraševce in potem tudi Štajerce, smo te z zanimanjem vsj radj poslušali. Skoda, da nisi vseh teh biserov napisal!

Štiri leta po tvojem odhodu sem te bil obiskal na Crešnjicah in toliko sva si imela povedati, da sva kramljala od 8 u. zv. do 3 u. zj. Ko sem 1916 leta pribežal izpod granat v Celje, sva se potem mnogokrat obiskovala. V tebi sem videl značajnega moža, razsodnega človeka in velikega poštenjaka. Vse to me je na te vezalo, predragi Ivan, in ko sem nenadno izvedel, da si se za vedno ločil od nas, me je hudo prevzelo in zdaj se zavedam, da sem zgubil zvestega prijatelja, po katerem mi bo vedno žal.

Zadnjih sedem let si živel na Teharju in vsled protina so ti odpovedale noge in hudo si trpel, a ko sem prihajal k tebi, oživel ti je obraz, zažarele so tvoje dobre oči in na vse si pozabil. Najraje si govoril o naši prenesrečni domovini in o vsem, kar je zadevalo naše veliko vprašanje. Pa si nekoč dejal: Ko bi bila rešena naša domovina, bi od veselja kar po bergljah šel domov. Vroč željo po odrešitvi si nesel s seboj v grob in kakor ta gotovo ozeleni, tako naj bi tudi tvoja srčna želja ozelenila, izbrstela ter se uresničila. Ob tem slovesu želimo to vsi tvoji tukajšnji rojakj in v imenu teh, predragi Ivan, ti zakličem: Lahka ti zemlja in na svidenje nad zvezdami! — Tvoj prijatelj.

U FOND »ISTRE«

Ova rubrika nastavlja se i ove godine pod devizom:

»Da bi »Istra« izlazila svakog tjedna redovito u normalnom formatu.«

Bilježimo ova nova imena plemenitih darovatelja: V. Zidarić, umir. učit. — Selnica

U prošlom broju objavljeno din 20.—

Ukupno din 25.812.35

Ig. Breznikar

Trgovina kave i čaja. — Vlastita elektropržiona i elektromlin za mljevenje. ZAGREB, ILICA BROJ 65 Telefon 7657